

Projekt "Med børnenes briller"

Forsøg med efteruddannelse af personer,
der arbejder med to-kulturelle børn ved
§ 94 botilbud og krisecentre i Storkøbenhavn

Indhold

Indhold	2
Introduktion.....	4
1. Hvad er der foregået.....	5
Aktiviteter i det samlede forløb	5
Om forsøgets formål	6
2. Om deltagerne	8
Deltagerbaggrund.....	8
Deltagerforventninger	8
Deltagertilbage meldinger.....	9
Initiativtagernes opfølgning	10
3. Om indholdet.....	11
Tema 1. Om synet på barnet	11
Teoretiske rammer for børnesyn	11
Det gamle børnesyn	11
Det nye børnesyn	12
Modsætninger.....	12
Krav til de professionelle	13
Om et andet syn på barnet.....	13
Rammerne for barnet	14
Rammer for og mål med opdragelse	14
Opdragelsesmetoder.....	15
Tema 2. Om krisen.....	16
De teoretiske rammer for krisen.....	16
Om andre kriser.....	17
Krisen i familien i Mellemøsten.....	18
Italesættelsen af krisen	18
Kvindens håndtering af krise i Danmark	19
Krisens andre kriser	20
Tema 3. Om medarbejdsroller og ansvarsroller.....	20
Professionsopfattelser og roller.....	21
Konsekvenserne af skiftet i børnesyn	21
Forholdet mellem barn og medarbejder	22
Miljøterapeutisk model	22
Drøftelse af medarbejderroller og medarbejderansvar.....	23
At samtale med børn	24
Børnesamtalen.....	24
Erfaringer fra praksis I.....	25
Erfaringer fra praksis II.....	26
Diskussion med flerkulturelt perspektiv	27
4. Om processen	31
Tre temaer	31
Om måder at tænke på	31
Om at lære nyt.....	32
Om magt.....	32

5. Om den afsluttende skriftlige opgave	34
6. Om referencegruppen.....	35
7. Forslag.....	36
Bilagsoversigt.....	38
Litteraturliste.....	54

Introduktion

Denne publikation afrapporterer pilotprojektet ”Med børnenes briller”, et forsøg med efteruddannelse og kompetenceudvikling af personer, som arbejder med flerkulturelle børn, der opholder sig ved § 94 botilbud og krisecentre. Forsøget er gennemført i perioden fra sidste halvdel af 2000 til udgangen af december 2001 i det storkøbenhavnske område, hvor 22 medarbejdere fra 11 bo- og krisetilbud i Københavns Kommune og København Amt modtog orientering om og opfordring til at medvirke i forløbet.

Rapporten præsenterer en sammenskrivning af notematerialet, som er opsamlet under gennemførelsen af forløbets aktiviteter, der omfatter fem to-dages seminarer, tre ”fyraftensmøder”, vejledningsforløb, syv møder med referencegruppen samt møder med repræsentanter fra pædagogseminarier og møder med ledere fra de involverede bo- og krisetilbud.

Baggrunden for initiativet udspringer af tidligere aktiviteter, som Socialt Udviklingscenter SUS siden første halvdel af 1990’erne har gennemført vedrørende udenlandske kvinders ophold ved bo- og krisetilbud. Det drejer sig om metodeudvikling, netværksarbejde, gennemførelse af en række konferencer og temadage samt produktion af videofilm og bøger.

Formålet med pilotprojektet ”Med børnenes briller” har for det første været at afprøve indhold af og model for et opkvalificerende efteruddannelsesforløb med et fælles forløb for flere af de fagprofessionelle, som har at gøre med børn med etnisk minoritetsbaggrund ved bo- og krisetilbud. For det andet at bidrage til at igangsætte en systematisk metodeudvikling i det enkelte bo- og krisetilbud på baggrund af ny viden, erkendelser og redskaber til arbejdet. Endelig at beskrive og vurdere de samlede aktiviteter under forsøget med henblik på at kunne præcisere et fremtidigt forløb, som skal kunne udbydes og gennemføres af relevante uddannelsesinstitutioner, herunder pædagogseminarier, de sociale højskoler, Forvaltningshøjskolen og Den Kommunale Højskole.

Forsøget er finansieret af Socialministeriets KRIB-pulje til støtte af aktiviteter for børn på krisecentre m.v. Bevillingen dækker alle omkostninger udover udgifter til vikardækning og deltagerens transport, som bo- og krisetilbuddene selv har afholdt. Herudover har Københavns Kommune, 7. kontor dækket omkostningerne til et indledende to-dages seminar med lederne af de involverede tilbud. Finansieringen heraf gælder dog udelukkende for deltagerne fra Københavns Kommune.

Rapporten beskriver indledningsvis i opsummerende form de forskellige aktiviteter, der er gennemført i projektet. Herefter redegøres der i de efterfølgende afsnit (3-6) nærmere for indhold og forhold vedrørende forløbet. Afslutningsvis følger et afsnit med forslag til videre aktivitet på området. Sidst i rapporten er placeret bilag samt en liste over anvendt og foreslået litteratur.

Der skelnes i rapporten ikke mellem begreberne udenlandske, flerkulturelle og etniske minoritetsbørn. Ligeledes anvendes i omtale af udenlandske kvinder ved bo- og krisetilbud både begreberne kvinder med minoritetsbaggrund og udenlandske kvinder.

Projektet er gennemført af seniorkonsulenterne Lotte Bøggild og Lenie Persson, som også har skrevet rapporten.

Rapporten kan rekvireres elektronisk hos Socialt Udviklingscenter SUS, sus@sus-net.dk.

1. Hvad er der foregået

I dette afsnit vil der blive gjort rede for, hvilke aktiviteter der er gennemført under det samlede forløb. Endvidere vil der kort blive redegjort for formålet med initiativet. I de efterfølgende afsnit vil såvel indhold som forhold, der angår de enkelte aktiviteter, blive nærmere beskrevet.

Aktiviteter i det samlede forløb

I Puljekontorets skriftlige svar på ansøgning af 29. juni 2000 anføres det, at endelig bevilling er betinget af Københavns Kommunes godkendelse, samt af sikring af forankring af de medarbejdere, som skal gennemgå det foreslåede uddannelsesforløb. På baggrund heraf rettede Socialt Udviklingscenter SUS henvendelse til Københavns Kommunes 7. kontor med henblik på at opnå den ønskede godkendelse af indsatsen. Herfra har man efterfølgende orienteret 7. kontor i Socialministeriet om, at Københavns Kommune var interesseret i projektets gennemførelse, idet ideerne bag initiativet kunne støtte planer, som kommunen i forvejen var i gang med at udmønte på området.

Herefter sammensatte SUS i eftersommeren 2000 en referencegruppe bestående af følgende parter: En repræsentant fra Københavns Kommunes 7. kontor, to repræsentanter fra Kvindehjemmet (forstander og psykolog) samt to repræsentanter fra Københavns Pædagogseminarium (begge undervisere). I gruppens møder har endvidere deltaget de to konsulenter fra SUS, som har planlagt og gennemført det samlede forløb. Referencegruppen har afholdt syv møder. Der er udsendt skriftlige noter fra disse møder. Noterne er tillige sendt til Socialministeriets 7. kontor.

I eftersommeren 2000 gennemførte SUS sideløbende med ovennævnte aktivitet en mindre screening blandt udvalgte såkaldte børnepersoner (pædagoger) med henblik på at indhente deres syn på, hvad de ville anse for væsentligt at inddrage i et efteruddannelsesforløb. Der er ikke gennemført tilsvarende aktivitet over for andre personalegrupper, eksempelvis socialrådgivere og tilsynsførende assistenter.

Med baggrund i referencegruppens drøftelser på det første møde i september 2000 blev det aftalt at opfordre samtlige 11 § 94 botilbud og krisecentre, som modtager udenlandske familier eller enlige med børn i det storkøbenhavnske område, dvs. tilbuddene i både Københavns Kommune og Københavns Amt til at deltage i efteruddannelsesforløbet. Der afholdes den 11. oktober 2000 et orienterende møde om initiativet med ledere af de 11 tilbud.

Lederne udtrykker på det orienterende møde interesse for at opnå indsigt i indholdet af det kommende forløb. Dels for at blive bekendt med den konkrete viden, der vil blive formidlet under uddannelsesforløbet. Dels med henblik på at kunne støtte implementeringen af ny viden og nye redskaber i det daglige arbejde i de enkelte tilbuds samlede personalegrupper. SUS tilbyder at tilrettelægge et to-dages intro-lederseminar. Københavns Kommunes 7. kontor tilbyder at finansiere seminaret. Seminaret afholdes den 25.-26. januar 2001 med 15 deltagere, der repræsenterer samtlige 11 tilbud. (Se bilag 1.) Ved seminarets afslutning opfordrer lederne til, at ledergruppen indkaldes i forbindelse med uddannelsesforløbets afslutning med henblik på at blive inddraget i drøftelsen af søgsforløbet samt i planerne med at udforme et fortsat efteruddannelsestilbud. Dette møde finder sted den 8. februar 2002.

Der tilmeldes i alt 22 deltagere, to fra hvert af de 11 tilbud. Det første to-dages arbejdsseminar med medarbejdere finder sted den 30-31. januar 2001. Det andet seminar gennemføres i marts, det tredje

i maj og det sidste seminar afholdes i september 2001. (Se bilag 2-5.) I februar, april og august afholdes tre ”fyraftensmøder”, hver af 2½ times varighed. (Se bilag 6-8.) Oprindeligt var det planlagt at gennemføre et fjerde og afsluttende fyraftensmøde i oktober. Dette møde blev efter aftale med deltagerne erstattet af et vejledningsforløb, som viste sig nødvendigt at gennemføre i forbindelse med deltageres udarbejdelse af en afsluttende skriftlig opgave. Der har været stillet krav om mødepligt.

I perioden fra august til oktober 2001 (incl.) er således gennemført et vejledningsforløb med deltagerne, som dannede syv opgavegrupper. Hver gruppe har som udgangspunkt fået 1½ times vejledning med SUS-konsulenterne. Vejledningen er foretaget med baggrund i et skriftligt oplæg fra deltagerne. Enkelte af grupperne har ønsket - og har fået yderligere vejledning.

Afslutningsvis er der gennemført syv ”reflekterende møder” med deltagerne, hver af ca. en times varighed, med udgangspunkt i de afleverede skriftlige opgaver, udformet som synopsis. Der er udarbejdet guidelines for arbejdet med synopsis. (Se bilag 9.) De reflekterende møder er gennemført den 31.10. (to møder), den 6. (et møde) og den 8. november 2001 (to møder). I hvert møde har deltaget følgende personkreds: For det første opgavegruppens deltagere. For det andet en deltager fra en anden opgavegruppe. For det tredje de to SUS-konsulenter. For det fjerde en repræsentant fra udviklingsafdelingen eller en underviser fra et af fire pædagogseminarier. Det drejer sig om henholdsvis Aalborg Socialpædagogiske Seminarium, Fyns Pædagogseminarium, Peter Sabro Seminarium i Aarhus og Kolding Pædagogseminarium.

At inddrage sidstnævnte personkreds har haft to formål. Dels at give projektdeltagerne mulighed for at sætte deres viden og erkendelser i spil i forhold til ”eksterne” fagpersoner (og ikke udelukkende de ”kendte”) under den afsluttende drøftelse. Dels for konkret at give disse fagpersoner et billede af, hvad der er arbejdet med under forløbet og i nogen grad en mulighed for at vurdere, hvad der er kommet ud af det. Under udvælgelsen af de fire seminarier er det søgt at inddrage seminarier fra forskellige egne i landet.

De eksterne fagpersoner er mundtligt og skriftligt orienteret om forløbet og hensigten med de afsluttende møder og med forsøget som sådan. Der er efterfølgende, den 19. november 2001, afholdt et opsamlende møde med repræsentanter fra de tre seminariers udviklingsafdelinger (alle fire var inviteret, men fra Kolding var man forhindret i at deltage) med henblik på at drøfte, hvorledes seminarierne vil kunne varetage efteruddannelsesopgaven. Referencegruppen deltog ligeledes i dette møde. Repræsentanter fra seminarierne er inviteret til at deltage i mødet i februar 2002 med lederne fra de involverede tilbud og med referencegruppen.

Det skal nævnes, at deltagerne fra Egmontgården i forbindelse med forsøgsforløbet har ansøgt og modtaget bevilling fra KRIB-puljen til yderligere at kvalificere indsatsen over for børn med etnisk minoritetsbaggrund.

Om forsøgets formål

Formålet med initiativet har været at gennemføre et pilotprojekt rettet mod kompetenceudvikling af medarbejdere, som skal arbejde med, eller som arbejder med fler-kulturelle børn på krisecentre. Det har været hensigten, at deltagerne skulle opnå viden om samt redskaber til at håndtere den situation, som disse børn befinder sig i. Dette udgangspunkt har tillige impliceret, at det for tiden anerkendte børneperspektiv, hvor børn opfattes som selvstændige aktører med egne opfattelser og fortolkninger af deres situation, har været i fokus. Ikke mindst som en metodemæssig udfordring i forhold til

samspillet med de mødre, som er en del af en patriarkalsk tradition, hvor der ikke er tradition for at indsætte barnet i tilsvarende konstruktion.

Herudover har det været hensigten at kvalificere deltagerne til at indgå i samspil med bo- og krisetilbuddenes øvrige medarbejdere i forhold til de særlige problemstillinger, som børnene repræsenterer. (Se i øvrigt bilag 10.)

2. Om deltagerne

Ved efteruddannelsesforløbets start tilmeldte samtlige 11 bo- og krisetilbud hver to medarbejdere. Fra initiativtagernes side var der argumenteret for, at med to deltagere fra hvert tilbud – frem for én deltager - ville man kunne forvente, at udbyttet ville øges, når der var mulighed for at diskutere og arbejde sammen med en kollega. Ligesom det forventedes, at to personer ville have anderledes, og større muligheder i forhold til at implementere ny viden og redskaber i det enkelte botilbuds praksis. De fleste af de tilmeldte personer havde selv ønske om at deltage, enkelte var blevet opfordret til eller bedt om at medvirke i projektet af deres leder.

Deltagerbaggrund

17 af de 22 deltagere var uddannede pædagoger, heraf arbejdede de 15 som såkaldte børnepersoner/børnemedarbejdere eller som samarbejdspartner til en børnemedarbejder. De to øvrige pædagoger havde funktion af henholdsvis souschef/pædagog og såkaldt udslningsmedarbejder. Herudover deltog tre socialrådgivere og to personer med funktion af tilsynsførende assistenter.

Efter det andet arbejdsseminar meddelte de to deltagere fra KFUM's botilbud, at de ikke længere ønskede at medvirke (souschef og tilsynsførende assistent). Ligeledes meddelte den ene af deltagerne fra henholdsvis Boligfondens Krisecenter (tilsynsførende assistent) og Den Åbne Dør (pædagog), at de ikke længere ønskede at medvirke. Yderligere to deltagere meldte fra på grund af fratræden (en pædagog fra Kvindehjemmet og en socialrådgiver fra Den Åbne Dør). Endelig fuldførte den ene af deltagerne fra Familierettet Botilbud Baltic ikke hele forløbet på grund af barsel. 15 personer gennemførte hele forløbet og udarbejdede en afsluttende skriftlig opgave.

Deltagerforventninger

Under den indledende introduktionsrunde i forbindelse med forløbets første arbejdsseminar formulerede deltagerne en række problemstillinger, som de anså for væsentlige at inddrage i det videre forløb. Ligeledes præciserede de nogle forventninger til forløbets struktur og form. Herudover blev det af en del deltagere pointeret, at man gennem de seneste år havde erhvervet et stort erfaringsgrundlag fra praksis med børn med etnisk minoritetsbaggrund, og at man gerne ville inddrage og reflektere disse erfaringer i det videre forløb.

I denne sammenhæng blev det nævnt, at det daglige arbejde med både udenlandske mødre og børn gav anledning til en række dilemmaer og problemstillinger, som udsprang af medarbejdernes og mødrenes forskellige syn på børneopdragelse og syn på børn generelt. Ligeledes blev ernærings-spørgsmål og spisevaner anset for temaer, som ofte giver anledning til konflikter og undren. Der blev efterlyst konkrete redskaber til arbejdet. Flere deltagere nævnte, at det var vanskeligt at håndtere ensartede regler for danske og udenlandske mødre og deres børn. Ligeledes efterlyste medarbejderne redskaber til at håndtere konflikter mellem danske og udenlandske kvinder samt mellem medarbejdere og kvinderne. Herudover blev der stillet spørgsmål til, hvorvidt "anderledesheden" skulle forstås som et spørgsmål om "kultur", om det drejede sig om et andet "børnesyn", end det/de her i landet kendte – og anerkendte, eller om det anderledes i mange tilfælde slet og ret var et udtryk for "omsorgssvigt" fra mødrenes side.

Endvidere blev der generelt efterlyst "inspiration" til arbejdet, som deltagerne i øvrigt mente var både nyttigt, interessant og udfordrende. De fleste understregede nødvendigheden af øget viden om

etniske minoriteter, gerne på ”et højt fagligt niveau”. Endelig blev det fra en del deltagere præciseret, at man ikke gerne deltog i rollespil eller lignende øvelser, men gerne så en passende vekselvirkning mellem teorioplæg og gruppedrøftelser.

Deltagertilbagemeldinger

Efter gennemførelsen af de to første arbejdsseminarer og fyraftensmøder kommenterede deltagerne i forbindelse med indledningen til det tredje arbejdsseminar på det hidtidige forløb. Her blev det på ”negativsiden” anført, at man havde svært ved at finde ”den røde tråd i uddannelsen”, man savnede en uddannelsesplan og mere fokus på børnene. Endvidere mente man, at der herskede uklarhed i forhold til retningslinier for, hvilke bo- og krisetilbud der var blevet opfordret til at medvirke i forløbet. Herudover efterlyste deltagerne større viden fra nogle af indledernes side om deltagerens arbejde. Ligeledes havde man vanskeligt ved at få de teoretiske input koblet til hverdagens praksis, og der blev udtrykt ønske om ”mere diskussion” i plenum. Endelig blev det anført, at der herskede ”forvirring” om den afsluttende skriftlige opgave. På ”positivsiden” blev det fremhævet, at de teoretiske indlæg havde været ”spændende”, og at de eksterne indledere havde været relevante at inddrage.

I forbindelse med forsøgets afslutning er deltagerne blevet anmodet om at give et kort skriftlig vurdering af forløbet. Ved afslutningen af denne rapportering forelå tilbage melding fra tre af opgavegrupperne. Det drejer sig om gruppen fra Garvergården, fra Dannerhuset samt gruppen, som blev dannet af de tre enkeltpersoner fra henholdsvis Boligfondens Krisecenter, Familierettet Botilbud Baltic og Kvindehjemmet.

Det følgende er en opsummering fra de tre tilbage meldinger. Der redegøres ikke for, hvor synspunkterne kommer fra.

Hvad negativsiden angår siges det på den ene side, at forløbets karakter som forsøg løbende blev præciseret, men at man som deltager på den anden side alligevel havde forventninger om – og behov for et færdigt planlagt og velstruktureret forløb. Ligeledes gøres der opmærksom på, at den ”røde tråd” især i begyndelsen af forløbet har været vanskelig at få øje på. Herudover beklages det, at det kulturelle perspektiv udelukkende er belyst på baggrund af den mellemøstlig familie. Endvidere udtrykkes utilfredshed med sammensætning af deltagerkreds, som både har omfattet personer, som udelukkende har med børnene at gøre og personer, som mere perifert indgår i arbejdet over for børnene. Det beklages ligeledes, at oplægsholdere og indledere ikke var godt nok informeret om deltagerne og deres arbejdsområde. Det har været vanskeligt at forbinde teori og praksis, og oplæg vedrørende krise anses for ”dybt problematiske”. Ligeledes siges det, at man har savnet indledere og undervisere ”med humoristisk sans”, og det er i øvrigt opfattelsen, at SUS-konsulenterne afviste deltagerens forslag til indledere, hvis synspunkter var afveg fra SUS’s. Endelig kritiseres en del af det udleverede materiale for ikke at være ordentligt udarbejdet, ligesom der er utilfredshed med de første to seminarers arbejde om aftenen. Der efterlyses gruppediskussioner og rollespil ol.

På positivsiden anføres det, at stort set alle indlæg har været ”spændende og relevante”. Det gælder både de indholdsmæssige som de procesmæssige input. Opgaveformen anses for udmærket, dog gives der udtryk for, at det har været en belastning af udarbejde selve opgaven, ligesom gennemførelsen af den sidste drøftelse gav ringe mening for nogle af deltagerne. Det siges endvidere, at man har fået konkret ny viden, ligesom forløbet har sat en proces i gang, som man vil arbejde videre med.

Der efterlyses et femte seminar. Ligeledes foreslås det, at man som deltager i et forsøgsforløb bliver orienteret om, hvad der er ”sikkert” og hvad der ikke er ”afklaret”. Der udtrykkes forhåbning om, at seminarierne vil inddrage forløbets indhold i uddannelsen.

Initiativtagernes opfølgning

På baggrund af deltagernes midtvejstilbage melding blev det aftalt, at der i de noter fra arbejdsseminaret ville være en skriftlig tilbage melding fra SUS-konsulenterne på deltagernes kommentarer. Heri understregede SUS, at forløbet snarere burde opfattes som et forsøg, end som et færdigt uddannelsesforløb. Herudover blev det nævnt, at initiativet i udgangspunktet havde rettet sig mod kvindekrisecentre. Med henblik på at ”få en forsøgsarena” var det under forberedelsesfasen blevet foreslået SUS at inddrage botilbud - for familier eller enlige med børn i krise, og eventuelt udsat for vold – organiseret ifølge Servicelovens §94 eller andet. SUS blev opfordret til at orientere de tre tilbud af denne karakter (udover de otte i Københavns Kommune) i Københavns Amt om initiativet. På baggrund af orienteringen gav lederne af samtlige tilbud udtryk for interesse i at deltage, hvilket således var blevet imødekommet.

Desuden blev det præciseret, at forsøgsforløbet efterfølgende skulle beskrives og diskuteres af deltagere, af Socialministeriet, af Københavns Kommune, af repræsentanter for uddannelsessteder (pædagogseminarier) og af SUS som initiativtager og gennemfører. Samt at forløbet på baggrund heraf skal justeres og forhåbentlig ”overdrages” til uddannelsesinstitutioner med henblik på at indgå i institutionernes øvrige efteruddannelsesprogram.

Endelig gav SUS udtryk for en erkendelse af, at det ville have givet anledning til færre frustrationer, hvis de midtvejs foreliggende guidelines for synopsis-skrivningen havde været til rådighed tidligere i forløbet.

3. Om indholdet

Dette afsnit præsenterer tre temaer, som har været i fokus under forløbet. Det drejer sig for det første om temaet vedrørende opfattelsen af barnet, det såkaldte børnesyn. For det andet drejer det sig om krisen som begreb og for det tredje om de roller og ansvarsområder, som udspringer af det aktuelle børnesyn i sammenhæng med medarbejdernes praksis på bo- og krisetilbud.

De tre overordnede temaer sammenfattes på baggrund af de forskellige oplæg, som er givet af indledere på arbejdsseminarer og fyraftensmøder. Formålet med sammenfatningen er at præsentere det væsentlige indhold og pointer fra oplæggene, men er ikke et forsøg på at give et fuldstændigt referat af de givne oplæg.

Tema 1. Om synet på barnet

Dette tema blev indledningsvis præsenteret med to indfaldsvinkler. Anders Hjuler, lektor ved Københavns Pædagogseminarium gav med udgangspunkt i vestens udviklings- og barndomspsykologi et bud på, hvordan barnet forstås inden for rammerne af de to børnesyn, som for tiden er i spil. Herefter præsenterede Lotte Bøggild, seniorkonsulent i SUS en ramme for at indtænke barnet fra en mellemøstlig patriarkalsk familiesammenhæng.

Teoretiske rammer for børnesyn

Fra Anders Hjulers indlæg kan følgende sammenfattes.

Barnet og barnerollen kan ikke opfattes som et statisk begreb. I de seneste år er der sket et bemærkelsesværdigt paradigmeskift i den danske pædagogiks opfattelse af barnet. Et skift fra udviklingspsykologi til barndomspsykologi. Man kan i dagens Danmark tale om et skæringspunkt mellem to ideologiske antagelser vedrørende barnet.

Det gamle børnesyn

I bl.a. definitionen af børnepsykologi afspejles begrebsrammen for det ”gamle” børnesyn. I Psykologisk-Pædagogisk Ordbog, 1993 defineres børnepsykologi som den ”psykologiske disciplin, der har kunnet påvise visse typiske udviklingsfaser, som alle børn gennemløber, om end i forskelligt tempo og til tider i forskellig rækkefølge”. Blandt børnepsykologiens store teoretikere nævnes Freud, Eriksson og Piaget. Disse forskere ser udviklingen hos barnet som et gennemløb af forskellige faser. Endvidere ses udviklingen som noget universelt, forstået på den måde, at alle børn gennemlever disse faser. Endelig hævdes det, at der kan tales om almene lovmæssigheder vedrørende barnets udvikling, hvor begrebet udvikling skal forstås som forandring fra et stadium, en tilstand eller en form til en anden. Det næste stadium vil være af mere sammensat, moden eller fuldkommen art.

Selv om udgangspunktet tages i, at udviklingspsykologien i de seneste årtier har inddraget både midalder og alderdom, er det fortsat børnepsykologiens tankegods, der dominerer. Børnepsykologi forstået som udviklingspsykologi er interdisciplinær, og som følge heraf bør man anvende en ”bred” og ikke en ”smal” definition af begrebet. Den brede definition siger, at alle aspekter af menneskets udvikling fra undfangelse til pubertet skal inddrages i barnets udvikling. En definition, som har ringe fodfæste her i landet. Heroverfor sættes den smalle definition, hvor børnepsykologi defineres som den psykologiske disciplin, der har kunnet påvise visse typiske udviklingsfaser, som alle børn gennemløber, om end i forskelligt tempo og til tider i forskellig rækkefølge. Denne definition sætter fortsat i høj grad rammerne for pædagogisk praksis i Danmark.

Det nye børnesyn

For det "nye" børnesyn er fase- og stadiesynet ikke centralt. Barnets udvikling skal kunne sandsynliggøres gennem historisk og tværkulturel forskning. Dette indebærer, at psykologisk forskning skal ses og forstås i såvel en tidsmæssig sammenhæng som i en sammenhæng med både geografiske og sociale forhold. I det nye børnesyn flyttes fokus fra de store almene teorier til det såkaldte domænespecifikke felt, som er karakteriseret af stigende detaljeret viden om barnet, hvor personlighedsteoriene er forladt. Herudover er det nye børnesyn karakteriseret ved, at "universalisme" erstattes med "kontekstualisme", hvor udvikling skal ses konkret i forhold til historie, kulturer og hverdagsliv.

Endvidere kan det siges, at stadiesynet viger for et syn på barnets forløb i tilværelsen, som er præget af relativ åbenhed og har "final" karakter. Barnelivet skal forstås som et "life-span" i modsætning til ideen om udvikling. Barnet ses ikke som et offer for opvæksten, men derimod som deltager i sin egen omsorg. Familieperspektivet udvides til at omfatte barnets netværk og relationer. Moderen er ikke længere den eneste centrale figur i barnets liv. Også faderen/faderskabet og omverdenen inddrages og anerkendes i barnets liv. Barnet opfattes ikke som specielt skrøbeligt og sårbart, men som modstandsdygtigt og kompetent. Barnet er ikke objekt, men en "samspilskompetent" aktør i eget liv.

Skiftet i synet på barnet indledes omkring 1970'erne, hvor forskerne Parker og Sommer fremlægger deres teorier om det nye børnesyn. Med udgangspunkt i artikler fra bogen "Børn og familie i det postmoderne samfund" (red. af Lars Dencik og Per Schultz Jørgensen) illustreres, hvordan mennesker i dag lever i et familieliv, der på mange væsentlige punkter adskiller sig fra det, der var normen, da deres egne forældre var børn i de familier, de voksede op i. Også forældrenes måde at relatere sig til deres børn på er grundlæggende forandret. Barndommen leves på en anden måde end på det tidspunkt, hvor de fleste børne- og udviklingspsykologiske teorier blev formuleret. Alligevel tjener disse teorier i høj grad stadig som retningslinier for mange pædagogiske indsatser over for børnene.

I det nye børnesyn anvendes begreberne "coaching" og "scaffolding", forstået som støttende vejledning af barnet. Det er en støtte, der praktiseres af såvel forældre som pædagoger. Den voksne skal, udover at være støttende for barnet i dets egen udvikling, fungere som en formidler, der sammen med barnet skaber en netværkskompetence, som indebærer, at barnet kan skabe og håndtere relationer til forskellige/mange personer i forskellige/mange sammenhænge. Denne tilgang modsvarer ikke opdragelse i det gamle børnesyns forstand.

Modsætninger

Det understreges, at ikke alle forskere er enige om at tildele barnet en absolut kompetence, der mere eller mindre fundamentalt overflødiggør en vejledning af barnet. Fx understreger Carsten Ringmose i kronikken "Det naive barnesyns fallit", at en svag voksenholdning og en overdreven høj grad af selvforvaltning i daginstitutionerne, sammenholdt med et ændret børnesyn, har bidraget til, at mange børn savner sociale færdigheder i et sådant omfang, at deres adfærd er et stort problem for skolen. Herudover hævdes det, at kærlig omsorg over for børnene skal praktiseres ved at gribe vejledende og styrende ind i børnenes liv. Børn skal fortsat opdrages, er kronikkens pointe.

I dag kan der i krydsfeltet mellem børnepsykologi og pædagogik ses i hvert fald to forskellige og modsætningsfyldte positioner. "Grædekonerne", som på den ene side repræsenteres ved eksempelvis Gideon Szlotnik og Jesper Juul samt på den anden side ved "jubeloptimisterne", repræsenteret eksempelvis ved Dion Sommer.

Det kunne se ud som om, at mange pædagoger har taget det nye børnesyn til sig som en teoretisk referenceramme, men at de praktiske pædagogiske redskaber er funderet i det gamle syn. Det pointeres som et skisma at *ville* det nye, men at *kunne* det gamle børnesyn. Ligeledes konstateres det, at pædagoger, som selv er opdraget i det gamle børnesyn, alt andet lige må have svært ved at praktisere det nye syn på børn.

Krav til de professionelle

Med dette udgangspunkt opstiller Anders Hjuler afslutningsvis en række krav til den professionelle medarbejder. Disse fordringer sammenfattes i ”de fem f’er”, som præciserer, hvad den professionelle ”har” og ”kan”. Den professionelle:

- Har kendskab til teorier, der kan forklare de ting, der ses i praksis.
- Kan forudse nogle af de ting, der sker.
- Kan forstå, hvorfor det sker.
- Kan forske i området: kriseramte børn og mødre.
- Kan fantasere om, hvad der er sket, og hvordan man kommer videre.

Den professionelle må ikke stå i vejen for, at børnene oplever verden som interessant. Børnenes nysgerrighed skal stimuleres. Børn er meget interesserede. De skal se kunst. De skal opleve.

Om et andet syn på barnet

Fra Lotte Bøggilds indlæg kan følgende sammenfattes.

Et børnesyn skal altid forstås inden for rammerne af en kulturel sammenhæng. Dette indebærer, at man ikke generelt kan tale om børnesyn uafhængigt af de konkrete sociale betingelser. Begrebet barndom bør ses som en social konstruktion, dvs. et produkt, der defineres forskelligt over tid og sted. Opfattelsen eller konstruktionen af barnet og opfattelser af barnet har således vigtige implikationer for ikke blot den ideologi, der for tiden er ledetråd for den pædagogiske indsats, men også i forhold til forventninger til barnet.

Det kan hævdes, at det faglige udgangspunkt blandt professionelle, der arbejder med etniske minoritetsfamilier, er forankret på mennesket som selvforstående og selvreagerende, dvs. at det enkelte menneske forstår både sig selv og andre ud fra, hvordan det forstår sig selv. Denne tilgang giver under alle omstændigheder som regel vanskeligheder, og i forhold til personer med etnisk minoritetsbaggrund giver tilgangen som regel ringe mening.

Ved at inddrage den mellemøstlige og patriarkalske familie sættes en anderledes selvopfattelse, der er knyttet til et familiesyn og til familiens syn på barnet, i spil. Der bliver således tale om en alternativ personopfattelse – i modsætning til en selvopfattelse. Herudover kan det tydeliggøres, når den kulturelle kontekst inddrages, at den kulturelle ramme bidrager til at organisere og præcisere meningen med tilværelsen for den enkelte person.

For en person med etnisk minoritetsbaggrund vil der være mindst to betydningsbærende rammer, der organiserer den pågældende persons tilværelse i det danske samfund. Dels betingelserne, der er tydeliggjort inden for familien, dels betingelserne i det omgivende samfund. Sidstnævnte formuleres og tydeliggøres i større eller mindre omfang i mødet mellem udlænding og medarbejder, hvilket giver anledning til en række problemer og konflikter.

Rammerne for barnet

Det er vigtigt at forklare barnets indplacering i følgende sammenhænge eller rum samt relationerne mellem disse rum:

- Familiens rum. Familien udgør den strukturelle ramme for, hvordan barnet får og tillægges betydning. Herudover sætter den familiemæssige ramme betingelserne for, hvordan barnet kommer til at opfatte det omgivende samfund.
- Det nære samfunds rum og disse rums opfattelser af og interaktioner med barnet. I det nære samfunds opfattelse af barnet indgår familiens økonomiske status.
- Statens rum samt de betingelser, som staten udstikker for familien og den enkelte person.
- Den herskende ideologiske rum, som i en mellemøstlig sammenhæng kan vægtes forskelligt inden for begreberne patriarkat, islam og forbrugerisme. I forholdet til barnet og i opfattelsen af barnet er der store forskelle på, hvilken ideologisk ramme, familien ser sig selv som en del af. Et af de vigtigste kendetegn for den patriarkalske og islamiske ramme er at betragte barnet som "giver" i modsætning til forbrugerismens ideologiske ramme for barnet som "tager".

Såvel familien, det nære samfund, stat og herskende ideologi har alle et mål med barnet samt en række værdier relateret til barnet.

Desuden er det betydningsfuldt at se på, hvem der kontrollerer barnet i forhold til de skitserede rum. Ved at få kendskab til, hvordan disse rum fortolkes og indplaceres i en magtsammenhæng, vil det være muligt også at tegne et billede af det enkelte barns sociokulturelle forudsætninger og hermed barnets forudsætninger for at skabe sin personopfattelse.

Det understreges, at kontrollen med det enkelte rum og måden at kontrollere barnet på, er tæt relateret til de værdier, der giver mening for forældregenerationen. Socialiseringsmålet bestemmes ikke af barnet selv, men af barnets indplacering i familien, af det nære samfund mv. Barnet *tildeles* sin rolle, ikke mindst i forhold til familien og de familiedefinerede normer. Den tildelte rolle er en social rolle, der ikke skal forveksles med barnets psykologiske "kerneselv", barnet som personlighed. Det "sociale selv" er stramt kontrolleret af familien. Eksempelvis kan kontrollen med pigen i familier, der ikke bekender sig ideologisk til noget ud over familien, antage ret voldsomme dimensioner. Derimod forbliver det psykologiske "kerneselv" et indre ukontrolleret anliggende.

Rammer for og mål med opdragelse

I en kollektivistisk livsform sigter opdragelsen ikke på at fremme et selvstændigt socialt *jeg*, men på at fremme et velafgrænset *vi*, i betydningen familie og slægt. Den hierarkisk opbyggede familieenhed med sine tildelte roller til kvinder og mænd, ældre personer og børn bestemmer det enkelte familiemedlems placering og sociale og ideologiske funktion.

Den kønsspecifikke opdragelse af barnet understreger den tildelte rolle. Drengene opdrages til at varetage den offentlige sfære, mens piger udelukkende eller primært henvises til en tilværelse i den private sfære. Det understreges, at drengens fundament, i lige så høj grad som pigens, er funderet i den kollektivistiske familie, dvs. i den private sfære. Selv om drengen opfordres til at være aktiv i det nære samfund, i det offentlige rum, forventes han at definere sig ud fra det private rum og at være loyal mod familien.

Den kollektivistiske familieenhed fremmer en enhedsidentitet og afhængighed på bekostning af en psykisk selvstændighedsgørelse. Det at en person udelukkes fra at tage udgangspunkt i sig selv,

indebærer ikke, at den enkelte person ikke skulle være udstyret med en personlighed. Men frem for at fokusere på personlighed og på personlighedstyper, som det er karakteristisk for den ”danske” selvopfattelse, er det i denne alternative sammenhæng mere relevant at forholde sig til den specifikke samfundsmæssige anerkendelse af en given persons sociale rolle.

Landsbysamfundet er baseret på en kønsdeling, hvor kvinder og mænd tildeles hver sit kompetenceområde med tilhørende ansvar. Ansvar i én sfære medfører til gengæld frihed for ansvar i en anden sfære. Hjemmet er kvindens, mens samfundet er et mandsanliggende. I hvert fald i de samfund, hvor manden er fysisk til stede. Eksempelvis repræsenterer den socialt selvstændige somaliske landsbykvinde en livsstil, der er betinget af mandens ofte lange fravær fra hjemmet, hvilket har gjort det nødvendigt for hende at interessere sig for den offentlige sfære og blande sig i de samfundsanliggender, der vedkommer hende og hendes børn. Disse betingelser adskiller sig markant fra eksempelvis betingelserne for et kvindeliv i tyrkisk-kurdiske landsbyer.

For den tyrkisk-kurdiske landsbykvinde gælder det, at hun i bedste fald er unddraget ansvaret for eget liv, når hendes samfundsrelaterede forpligtelser varetages af en far, en bror og senere i hendes livsforløb en ægtemand og en søn. Kvinden kan i en krisesituation forsøge at erstatte disse roller med indsatsen fra en medarbejder på fx et dansk krisecenter. Tilsvarende sker, når den danske stat har konstrueret en ramme for individet, der på mange måder kan tåle sammenligning med rammerne for den kollektivistiske familie. De statslige rammer, der i høj grad sætter betingelserne for en tilværelse i nutidens Danmark, kan sammenlignes med de familiemæssige rammer i Mellemøsten.

Alligevel skal man være varsom med at konkludere, at kvinden fra det patriarkalske livsmønster er blevet frataget enhver form for strategiske overvejelser og manipulation med ressourcer. Det er ikke nødvendigvis tilfældet. Denne antagelse er ofte udgangspunktet for en traditionel vestlig (feministisk) måde at opfatte denne kvinde på. Definitionen af den muslimske bondekvinde som offer for sin rolle og offer for sin mand har set bort fra den kendsgerning, at kvinden er medspiller i forhold til at udfylde sin plads i familiens orden.

Man kan indvende, at den mellemøstlige landsbyfamilie ændrer sig drastisk, når den udsættes for ændrede økonomiske betingelser. Den tyrkiske adfærdspsykolog Cigdem Kagıtcıbası hævder, at dette ikke er tilfældet. Gennem studier fra Fjernøsten og fra den tyrkiske middelklassefamilie i storbyen påviser hun, at de fleste familier såvel i Østen som i Tyrkiet forbliver afhængige af andre og andet, fx staten.

I Danmark kan man tale om individualitet, selvstændighed og arbejdsidentitet med selvet som udgangspunkt. I den mellemøstlige bondekultur kan man tale om enhedsidentitet, afhængighed med udgangspunkt i familien.

Opdragelsesmetoder

I Danmark indtager den såkaldte samtale en fremtrædende plads i støtten til og vejledningen af barnet. Når der, som i den mellemøstlige kontekst fortsat er tale om opdragelse, skal denne forstås som indlæring af sociale kompetencer og i langt mindre grad som en kognitiv erkendelsesproces, hvor verbalisering og årsagsforklaring inddrages som redskaber. Som følge heraf får begrebet samtale, forstået som generel kommunikation, en anden mening, ligesom det bliver meningsløst at tale om samtale som redskab i en opdragelsesproces.

Talen *om* barnet frem for *til* barnet er en af de mest benyttede opdragelsesmetoder i denne familie-konstruktion. De voksnes omtale af andre mennesker og deres handlinger, med andre ord deres ”sladder”, udgør en metode til indirekte at give det barn, der hører sladder, retningslinier og anvisninger for, hvad der er rigtigt og forkert i familiens øjne. Børn er aldrig det direkte mål for omtalen og behøver ikke nødvendigvis at føle, at det drejer sig om hende/ham. Det forventes, at børnene uden videre indskriver sig selv i retningslinierne.

Omtale foretrækkes frem for direkte tiltale af hensyn til såvel den voksne som barnet. Barnet konfronteres ikke direkte med krav og påbud, og den voksne undgår at være autoritet i forhold til sit eget barn. I en familie, hvor uorden og konflikt anses for uvelkommen, undgås potentiel uorden og konflikt blandt andet ved hjælp af den indirekte kommunikation. Moderen anvender omtale over for barnet og undgår herved at skabe en konfliktsituation mellem hende og barnet. Faderen taler sjældent med barnet, men fremføres til gengæld af moderen som rollemodel for drengen. Barnet tildeles således ikke sit eget rum at udtrykke sig i.

De voksne samtaler ikke med børnene, og samtidig har mange voksne personer den opfattelse, at det er en del af opdragelsen, at børnene overværer samtaler de voksne imellem. Dette gælder også samtaler, som mange danske pædagoger ønsker at forskåne barnet for.

Det enkelte barn tilegner sig social kompetence gennem metoder, som fx illustration og demonstration. De voksne forklarer ikke. De gør, hvad der skal gøres og forventer, at barnet lærer ved at *se på* den givne aktivitet. Mødre i en mellemøstlig bondekultur mener desuden, at fysisk omsorg, fx at holde om, give mad og trøste, i modsætning til verbal kommunikation, er grundpillen i børneopdragelse. I følge den patriarkalske model giver det ingen mening at opdrage på det lille barn. Kun det helt lille barn er et barn. Så snart det giver mening at opdrage på barnet, hører det til i en anden kategori og holdes ansvarlig for sin sociale rolle.

Tema 2. Om krisen

Dette tema blev ligeledes præsenteret med to indfaldsvinkler. Anders Hjuler tog udgangspunkt i det dynamiske kriseperspektiv, der sættes i modsætning til det psykologiske forestillingsunivers om krisen. Lotte Bøggild præsenterede den anden indfaldsvinkel, som tog udgangspunkt i den mellemøstlige kollektivistiske families opfattelse af fænomenet krise samt i krisen, der kan opstå mellem medarbejdere og kvinder med etnisk minoritetsbaggrund.

De teoretiske rammer for krisen

Fra Anders Hjulers indlæg kan følgende sammenfattes.

Indledningsvis omtales det, at bevidsthedslæren stammer fra 1850'erne. Der henvises til Freuds forestilling om, at ubevidste processer ligger til grund for ni tiendedele af vore handlinger. Set ud fra Freuds synsvinkel opstår kriser af ubevidste kræfter. Mennesket er fx bundet af et fødselstraume, der sammen med udviklingsstadierne (oral, anal, genital) konstituerer menneskets adfærd. Nyere psykologi derimod stiller spørgsmålstegn ved, om fødsel nødvendigvis er et traume.

Om Jung siges det, at han i modsætning til Freud mener, at alle mennesker deler kollektive formationer, det såkaldt kollektivt ubevidste, som man møder i drømme. I drømme kan vi møde krisen i form af det ”skyggefulde”, dvs. de sider som undertrykkes i dagbevidstheden. I følge Jung er det en positiv håndtering af krisen at forlige sig med det skyggefulde.

Med et andet udgangspunkt fremhæves det, at krisen kan forstås som et muligt positivt udviklingspotentiale. Ligeledes at denne forestilling kan knyttes til det nye børnesyns forestilling om det kompetente barn. Argumenter, der fremhæver krisen som potentiale, strider mod tidligere epokers kriseopfattelse, hvor barnet forstås som sårbart og skrøbeligt.

Denne tilgang underbygges af fx Berit Bae, som hævder, at mennesket har ambitioner om at beme- stre sit liv alene ud fra et nutidsperspektiv. Dette perspektiv tager ikke udgangspunkt i fortiden, men bygger op til fremtiden. Det drejer sig om, at man kan få magt over tilværelsen, som den ser ud lige nu. Med dette udgangspunkt bliver krisen en dynamisk kraft, som kan give *drivet* til at komme videre.

Den neurologiske forskning, som neuropædagogik baserer sig på, påviser at angsten (og krisen) kan opfattes med positive sider. Der henvises til, at der fra hjernestammen til hjernebarken går impulser gennem det limbiske system, forstået som ”jeg’et”, den neurologiske opfattelse af en persons selvopfattelse. Denne forskning understøtter den pædagogiske oplevelse af, at angst kan ses som en ressource. Når en person eksempelvis præsenteres for ny viden, opstår der en slags kaos, i betydningen krise, fordi den nye viden ikke passer ind i det, som allerede er der. Hjernens ”jeg” skaber, hvad der kan kaldes en ”mulighedssky”, som gennem fantasi, leg, myter etc. finder andre veje ud af krisen. Dog under forudsætning af, at der ikke er tale om for mange impulser på samme tid. Kreativitets- og katastrofefunktionerne i hjernen (orden/uorden) skal anskues som en sammenhængende proces, hævder forskerne.

Ovenstående illustreres med Boje Katzenelsons undersøgelse af piloters adfærd. Når piloter oplever det farefulde i arbejdet, kan det konstateres, at et vist mål af angst kan vise sig at være hensigtsmæssig. Her sikrer angsten, at individet til stadighed udvikler nye kompetencer.

Ligeledes argumenteres der for, at den menneskelige hukommelse er sådan indrettet, at man altid husker det bedste. Hvis man kan finde frem til sine gode minder, kan de bidrage til, at dårlige begivenheder glemmes. Som eksempler på gode minder nævnes en vuggeviser eller en historie, man har hørt som barn. Hvis de positive minder aktiveres under en krise, kan de positive kræfter aktiveres, således at man selv overkommer krisen. Alternativt kan kroppen måske arbejde sig ud af en krise. Når hjernen er gået i stå af skræk, kan kroppen måske danse sig ud af krisen, hævdes det. Kropslige udfoldelser giver energi.

Endelig anføres det, at en metode til at vende en krise til noget positivt, er at gøre bevidst brug af æstetik. Æstetikken forstås her som det menneskeskabte, det *villedede* og som det, der gives en bevidst form. Det understreges, at det er afgørende vigtigt at anvende æstetikken bevidst i arbejdet med fx at tegne og male. Børn skal tilbydes situationer, hvor deres hemmelighederne (fx vold, død mv.) måske kan komme frem. Herved kan de vanskelige situationer billedliggøres med henblik på at tale om vanskelighederne/krisen ud fra billederne. Nogle børn kan bringes til at tale om deres krise gennem billeder, mens andre børn i stedet relaterer sig til fysiske rammer, til personer eller ideer, der for dem er positivt ladede. For medarbejderne gælder det om at finde den måde, som passer bedst for barnet, og som bringer barnet til at (sam)tale om krisen.

Om andre kriser

Fra Lotte Bøggilds indlæg kan følgende sammenfattes.

Krisen i familien i Mellemøsten

Også i den mellemøstlige familie forekommer der naturligvis uoverensstemmelser mellem ægtefæller. I denne sammenhæng lader det sig ikke at begribe uoverensstemmelser og eventuel krise ud fra en psykologisk eller neurologisk forklaringsramme. Derimod skal krisen forstås ud fra en social adfærdsmæssig ramme, hvor parterne i kraft af deres adfærd defineres som grænseoverskridende i forhold deres roller.

Hvornår en handling bliver opfattet som grænseoverskridende, dvs. hvornår en kvinde eller en mand har *ret* til at reagere på overskridelse af rammer for anstændig opførsel (dvs. rolleafhængig adfærd), hænger sammen med, hvornår betingelserne for samværet er overskredet. Fx vil det udløse krise, når en mellemøstlig gift kvinde har et seksuelt forhold til en anden mand. For at kunne konstatere om der er tale om grænseoverskridende handlinger, fordrer det, at grænser og rammer er trukket tydeligt op. Medmindre der er præciseret tydelige rammer, der siger, at kvinden eksempelvis ikke skal lade sig slå på, mener hun ikke nødvendigvis, at hun bør reagere, hvis hun bliver det. En kvinde er som regel yderst bevidst om grænseoverskridelser. Ægtemanden kan derfor *ikke* opføre sig, som han vil. Eneste undtagelse er, hvis hendes netværk er svagt.

Lokalsamfund i de fleste lande, som de etniske minoritetsgrupper kommer fra, er netop karakteriseret ved rammernes tydelighed. Det er væsentligt at understrege, at tydelighed ikke er det samme som ensartethed. Det specifikke indhold inden for de pågældende rammer kan være meget forskelligt fra samfundsgruppe til samfundsgruppe. Derfor er det eksempelvis meningsløst at antage, at vold inden for en given familieramme er legitim i en anden familieramme.

For at sikre rammernes tydelighed i ægteskabet er det kutyme at forhandle og præcisere de specifikke rammer for ægteskabet. Forhandlingerne spiller en relativ større rolle ved indgåelse af ægteskaber, der i sig selv er grænseoverskridende, fx mellem familier, der ikke er bekendte for hinanden. I denne sammenhæng påpeges det interessante paradoks, at nogle udlændinge ikke opfatter, at parterne i en familie, hvor nogle flytter landegrænser, ikke længere er bekendte med hinanden. Mange forældre er først nu ved at erkende, at de er fremmede for de familiemedlemmer, som bor i udland/hjemland. Der fastsættes og tydeliggøres ikke nye rammer, hvilket fører til utallige kriser, fx i forbindelse med arrangerede ægteskaber.

Ved grænseoverskridende adfærd søger kvinden tilflugt til sine forældre eller en ældre, indflydelsesrig person i hendes netværk. De pågældende personer igangsætter forskellige konfliktløsende tiltag, hvis formål er at forsone ægtefællerne eller legitimere et endeligt brud. Betingelserne for forsoning eller brud varierer fra familie til familie. I denne sammenhæng er det relevant at konstatere, dels at religionen islam i sig selv ikke modsætter sig ideen om brud i form af skilsmisse, dels at mange bondefamilier modsætter sig skilsmisse på det kraftigste.

Hvad angår barnet inddrages dette kun indirekte i forældrenes krise. En kvinde uden børn står relativt svagt i et forhandlingsudspil med ægtemanden, mens en moders forhandlingsmuligheder er langt større. Barnet selv, og barnets eventuelle mening, tillægges næppe værdi. Om barnet er i krise gennem forældrenes krise, formuleres sjældent som en problemstilling.

Italesættelsen af krisen

I Danmark er der i de seneste årtier skabt tradition for generelt at italesætte krisen. Der skal sættes ord på. Blandt professionelle i især social- sundheds- og uddannelsesområderne anses italesættelsen

af krisen som en vigtig forudsætning og som et nødvendigt redskab for overhovedet at kunne overkomme krisen.

Med udgangspunkt heri italesættes også familien. Især i forhold til sårbare og truede familier anvendes italesættelsen, samtalen, som et pædagogisk redskab. Når samtalen introduceres som et værktøj, skabes der muligheder for både bilæggelse og for åbning af konflikter.

I arbejdet med etniske minoriteter bør man være opmærksom over for, at der kan være temaer, som man ikke uden videre taler om, endsige italesætter kritisk. For nogle kulturer drejer det sig om familien, i andre kan det dreje sig om religion. Samtaler, herunder kritiske samtaler, om disse tabuiserede temaer, kan medvirke til at nedbryde loyaliteten for det pågældende område. Fx kan et medlem af en religiøs eller politisk gruppe ikke udtale sig kritisk, uden at vedkommendes loyalitet herved anfægtes. Derfor er det nødvendigt for professionelle at kende til eventuelle tabutemaer med henblik på at udvikle de mest hensigtsmæssige strategier over for situationen. Vil italesættelsen åbne konflikt, er der behov for et andet sæt strategier, end hvis italesættelsen ikke gør det.

Et eksempel på kritisk italesættelse, som kan føre til krise for en kvinde med etnisk minoritetsbaggrund, er kvalitetsbedømmelse. Barnet, som tillægger sin mor en kvalitet, og dermed både italesætter og vurderer mor-rolle, udsætter sin mor for krise. Mor-rolle er i de fleste udlændinges øjne tabu. Når en kvinde hører, at hun har været udsat for kvalitetsbedømmelse, som kan resultere i at barnet kalder sin mor for fx dum eller fed, rystes hun i sin selvforståelse. Det gør hun, fordi udsagnene viser, at hendes person har været til diskussion på det sted, hvor hendes barn bliver opdraget/passet. Barnet tager ikke selv nødvendigvis stilling til disse forhold, men har hørt moderen blive talt om og producerer udsagnene i følge den logik, der er lagt ind i barnet for opdragelse. Nemlig at anvende de voksnes tale/omtale/sladder om moderen til moderen.

At visse temaer er tabubelagte og at italesættelse udløser konflikter kendes også i Danmark, eksempelvis fra forfatteren Egon Clausens selvbiografiske bøger. Den indremissionske familie er et godt eksempel på en familieform, hvor hverken familie eller kristendom italesættes. I såvel den indremissionske familie som i den mellemøstlige bondefamilies sammenhæng bliver samtalen, den kritiske refleksion og krisen til noget uhåndterligt for alle parter. Krisen medfører derfor ofte brud.

Eksempler på endelige brud ses både i den patriarkalske, muslimske familie og i den kristne patriarkalske familie. Krisen, der ikke mægles på den ene eller anden måde, fører til det endelige brud. Ofte ledsages bruddet med det, som man i en antropologisk referenceramme kalder den sociale død. Personen, der har forvoldt bruddet, erklæres for persona non grata, for socialt død. Måske slås hun ligefrem ihjel.

Kvindens håndtering af krise i Danmark

En af den udenlandske kvindes muligheder for at håndtere krisen i Danmark er at tage ophold ved et bo- eller krisetilbud. Når hun griber til denne løsning, kan det være for derved at skaffe sig adgang til at deltage i en dansk offentlig sfære. Denne strategi anvendes af nogle udenlandske kvinder med henblik på at skaffe sig uddannelse eller for at komme i arbejde. Strategien anvendes især af kvinder, som oplever, at familien modarbejder ønsket om uddannelse og arbejde, dvs., når familien sætter andre rammer for deres liv, end fx den aktuelle samfundsmæssige ramme gør.

En del udenlandske kvinder, ikke mindst kvinder, som er opdraget i og eventuelt er bevidste om fordelene ved tydelige rammer, formår ikke sjældent at få den professionelle til at påtage sig rollen

som ”social mand”, forstået som en betegnelse for den medarbejder, der handler på mandens vegne, i mandens sted. Herved opnår især de såkaldte andengenerations kvinder at bruge medarbejderne ved eksempelvis bo- og krisetilbud til at forfølge egne mål.

Andre udenlandske kvinder opfatter bo- og krisetilbuddet som en slags ”helle”, som giver dem et pusterum, inden de vender tilbage til familie eller ægtemand. De opfatter muligvis tilbuddet som en form for udvidet familie. Det kan dreje sig om kvinder, som ikke har eget netværk i landet, og om kvinder, som opfatter bo-tilbuddet som et alternativ til familien. Endelig kan det handle om kvinder, som anser eksempelvis et krisecenter for at udgøre en mere magtfuld ressource i forhold til en dansk offentlighed end det netværk, hun selv har til rådighed. Måske kombinerer den enkelte kvinde sine ressourcer inden for eget netværk med de ressourcer, som medarbejderne kan tilbyde.

Bo- og krisetilbuddenes medarbejdere er derfor nødt til at vurdere, om de evner, endsige ønsker at støtte en efter deres normer ”passiv” kvinde ud fra hendes egne præmisser, altså til et liv i ansvarsfrihed. En sådan støtte vil kunne indebære, at ansvaret forskubbes fra ægtemand eller en anden person i familien til den professionelle medarbejder.

Krisens andre kriser

Det kan konstateres, at den i forvejen kriseramte kvinde under sit ophold ved bo- og krisetilbud ikke sjældent udsættes for yderligere kriser. Dette kan udløses af relationerne direkte mellem medarbejdere og kvinden eller indirekte mellem medarbejdere og kvindens børn. Krisen kan udløses, når den udenlandske kvindes og medarbejdernes kulturelt betingede normalitetsopfattelser er modsætningsfyldte. Krisen kan ramme både medarbejdere og beboere, og når man gensidigt ikke oplever sin strategi forstået eller anerkendt, kan det resultere i til konflikter.

Endvidere skal den kriseramte kvinde i sagens natur forholde sig til de øvrige beboeres kriser. Et forhold der oftest forstærker den enkelte kvindes egen krisesituation.

Endelig kan der opstå kriser i forhold til barnet og den indsats, som medarbejderen iværksætter omkring barnet. Det kan eksempelvis forekomme, når det er vanskeligt for både medarbejder og beboer at skelne mellem de offentlige og private rum. Eller når forældrenes opdragelsesmetoder ikke anerkendes eller godkendes af medarbejderne. Det kan ligeledes forekomme, når en mor eller far prøver at modsætte sig medarbejderens opfordring til barnet om at italesætte sin egen situation.

Tema 3. Om medarbejdsroller og ansvarsroller

Dette tema blev undervejs i forløbet præsenteret gennem fem oplæg. Søs Bayer, rektor ved Danner Seminariet i Jægerpris satte indledningsvis fokus på professionsopfattelser og de deraf afledte roller og ansvarsområder. Grethe Svendsen og Susanne Svendsen, miljøterapeuter ved behandlingstilbuddet Stutgården i Hillerød præsenterede Stutgårdens model for at arbejde med tvangsfjernede børn med såkaldt uintegreret personlighed. Herudover udfordrede de to indledere deltagerne på deres forestillinger om egne medarbejderroller.

Karen Asta Bo, lektor ved Den Sociale Højskole i København diskuterede i sit indlæg det aktuelle tema med særligt fokus på problemstillinger, der vedrører medarbejdernes roller og ansvar i forbindelse med at anvende børnesamtalen som redskab. Endelig videregav Inge Skødt, leder af behandlingstilbuddet Theodorsminde i Aalborg sine erfaringer fra sit mangeårige arbejde med flygtninge i regi af Aalborg Kommune. Ligeledes præsenterede Naser Mosen, klubleder i Odense Kommune

sine erfaringer vedrørende medarbejderroller fra praksis med såkaldt utilpassede unge med minoritetsbaggrund. Endelig præsenterede deltagerne fra Garvergården nogle af de metoder, som de anvender i børnearbejdet.

Det følgende afsnit består således af en sammenskrivning af ovennævnte eksterne indledderes oplæg. Herudover afsluttes afsnittet med en perspektivering af udvalgte områder, som belyses ud fra en alternativ kulturel referenceramme.

Professionsopfattelser og roller

Fra Søs Bayers indlæg kan følgende sammenfattes.

Det blev indledningsvis hævdet, at grundkernen i pædagogik trænger til revurdering og nyfortolkning. Grundkernen i pædagogik forstås her som forholdet mellem dem, der ved mere og dem, der ved mindre. Der tages udgangspunkt i arbejdet med førskolebørn på daginstitutioner.

Udgangspunktet er desuden, at ”de der i forvejen har, skal mere gives, mens de der intet har, intet skal få”, hvilket blev anvendt til at illustrere, at marginaliserede børn, som siges at udgøre ca. 15 til 20 procent af alle børn i en børneårgang har det vanskeligt såvel i hjemmet som i pasningstilbuddet, og at de forsømte børn hverken får tilstrækkelig omsorg i hjemmet eller i pasningstilbuddet. Derimod får de børn, som er i alles søgelys, de såkaldte ”pamjulefis-børn”, hvad de har brug for både ude og hjemme. Udgangspunktet har således først og fremmest fokus på pædagogens svigt over for de marginaliserede børn. Det er dokumenteret, at det i pasningstilbuddene ikke lykkes at tage højde for i den daglige praksis, at nogle børn har ringere forhold i udgangspunktet end andre. Med andre ord lykkes det ikke at bryde den såkaldte sociale arv. Derimod bekræfter pasningstilbuddene de marginaliserede børn i deres ulykkelighed.

Et af problemerne synes at være, at alle børn får det samme tilbud, uanset baggrund og betingelser. Herved sker en dobbelt marginalisering. For de børn, som ikke kan aflæse den kulturelle kode, er livsbanen udstukket. Den sociale arv lagt til rette. Det nye børnesyn bidrager bl.a. til, at børnene kastes ud i en selvstændiggørelse, samtidig med at de ikke selvstændiggøres i dagtilbuddet. Børnene er underlagt dobbelt arbejdstid, de er objekt for både forældrenes og pædagogernes opmærksomhed. I øvrigt skændes forældre og pædagoger om, hvem der har skylden, når børnene opfører sig dårligt. Det samlede billede af barnet analyseres ikke.

Konsekvenserne af skiftet i børnesyn

Alle udviklingspsykologiske teorier om børn tager udgangspunkt i mor-barn relationen. Professionalismebegrebet er fortsat forankret i samme mor-barn relation og tager udgangspunkt i en forforståelse af, at barnet ikke har mange chancer, hvis der ikke er en god mor-barn relation. Antagelsen om, at far og mor er de afgørende personer i barnets liv, ligger stadig som en kulturel og pædagogisk forforståelse.

Mangel på en psykologisk teoriramme, der kan give forklaringskraft til det, der foregår lige i pasningstilbuddene, er akut. Også fortalere for det nye børnesyn, Dion Sommer anser det for problematisk, hvis far og mor ikke er der. Teorierne havde gyldighed, da barnet tilbragte sin tid hjemme i familien, men sådan er virkeligheden ikke længere. Der er behov for, at teorierne tager afsæt i den ændrede virkelighed. Ligeledes bør ideen om symbiosen mellem mor og barn revurderes. Flere for-

skere har stillet spørgsmål til, hvorvidt symbiosen er reel og i givet fald, hvilke konsekvenser dette har.

Endvidere efterlyses begreber, der kan beskrive barnets relationer til omverdenen. Hvad vil det fx sige, at barnet har en tæt nær relation til moderen eller til pædagogen. Det afgørende for et barn må være at have en nær tæt relation til et andet menneske, en relation som kan gøre en forskel for barnet. Pædagogen burde være den person, der gør en forskel, men sådan er det ikke nødvendigvis i dag. Derfor er det nødvendigt at udvikle et pluralistisk professionalismebegreb, som indfanger både familie og pædagoger i dagtilbuddet, og som indfanger både det "tætte og det fjerne". De nye roller for barnets omsorgspersoner er i dag ikke definerede. Lovgivningen siger, at familien skal drage omsorg for barnet, hvilket kan have som konsekvens, at omsorgen i dagtilbuddet bliver udvendig, mekanisk og rutineret.

Forholdet mellem barn og medarbejder

Det ligger i pasningstilbuddets for forståelse, at pædagogerne ikke opdrager. Pædagogerne stimulerer, aktiverer og udvikler barnet. Men når pasningstilbuddet ændrer karakter og ikke længere udelukkende er et supplement til familien, er der behov for mere end det. Der efterlyses en forståelsesramme, der kan forklare, at situationen i dag kan forstås som omvendt. Pasningstilbuddet opdrager, og familien stimulerer, udvikler og aktiverer.

Som følge heraf bliver relationer betydningsfulde. Pasningstilbuddene bør søge at etablere ordentlige relationer mellem børn og pædagoger. Dette sker ikke. I dag oplever børn i højere grad at blive afbrudt, at vente og at modtage ordrer end at blive talt med. Der tales ikke med børn. Talen bliver til imperativer. Ligeledes tyder anvendelsen af den neutrale sprogton på, at der hersker distance til barnet. Der opbygges ikke en tæt relation. Sat på spidsen kan det siges, at de voksne er "hamrende aktive" i alle rutinesituationer, men glider af på situationer, hvor der er mulighed for at dyrke et tættere forhold til barnet.

Der henvises til undersøgelser, der viser, at pædagogen i ringe omfang er den person, som barnet tør betro sig til. Sådan bør det ikke forholde sig. Pædagogen skal tænke på, hvad der her og nu kan opnås ved at have en god relation til barnet. Det drejer sig om at skabe "øer af intensitet". Der skal sættes fokus på nuet. Opmærksomheden over for fortid og fremtid skal nedtones. Det gode børneliv skal skabes her og nu og kan kun opnås ved at skabe gode relationer til barnet.

Afslutningsvis pointeres det, at pædagogerne skal holde fokus på egen banehalvdel. I stedet for som det ofte foregår at blande sig i forholdet mellem mor og barn eller forældre og barn. Eksempelvis drejer det sig ikke om at anklage forældrene, hverken direkte eller indirekte, men om at drage omsorg for barnet. Pædagogen skal ikke opdrage på forældrene, men i stedet fungere som barnets advokat.

Miljøterapeutisk model

Fra Grethe Svendsen og Susanne Svendsens indlæg kan følgende sammenfattes.

Oplægget er baseret på indledernes erfaringer fra arbejdet med tvangsfjernede børn, som ikke kan være i et almindeligt døgntilbud eller i familiepleje, og som derfor er anbragt på Behandlingshjemmet Stutgården.

Børnene er karakteriseret ved at være vant til at skulle aflæse de voksnes koder, hvilket de anses for at være dygtige til. Herudover siges det, at børnene ”kan sætte gang i alt” omkring sig, men at de ikke er empatiske i forhold til andre mennesker. Børnene har været udsat for svigt fra forældrenes side i en sådan grad, at de nu har den opfattelse, at voksne er personer, som de ikke kan forvente hjælp fra. Børnenes strategi bliver som følge heraf, at de forsøger som overlevelsesstrategi selv at ”tage fuld kontrol”. Det hævdes, at disse børns mentale strukturer og dermed deres adfærd i samspillet med andre mennesker bærer præg af, at de ikke har oplevet noget godt i deres liv. Børnene er som følge heraf præget af alvorlige relationsforstyrrelser. Forældrenes liv er som regel præget af misbrug, vold, psykiske lidelser etc. Det er endvidere kendetegnende for forældrene, at de i lighed med børnene har relationsforstyrrelser.

Ideologien bag miljøterapien tager udgangspunkt i, at ingen kan tvinge nogen til at udvikle sig. Miljøterapeuten kan alene skabe rammer, som mennesker selv kan vælge at arbejde med deres egen udvikling under. Den enkelte skal være aktiv i sin egen problemløsning, mens terapeuten bør være en person, som er fuldt bevidst om egne værdier, og som barnet kan ”spille bold op af”. Miljøet omkring barnet skal aktivere barnets mest grundlæggende konflikter, og samtidig udgøre en trykramme omkring barnet.

Formålet med den pædagogiske og miljøterapeutiske indsats i forhold til disse børn er at få barnet til at finde tilbage til dets oprindelige mentale, psykiske struktur. Terapeuten skal sørge for, at den traumatiske fortid bevidstgøres for barnet med henblik på at barnet udvikler en anderledes psykisk struktur, og dermed opnår nye handlemønstre. Der arbejdes med en ”realitetstestning” forstået som barnets ret til egne oplevelser. Terapeuten skal uden ”at gramse spørge ind” til barnet og lægge op til at barnet reflekterer over egne adfærdsmønstre. Barnet *opfordres* til at reflektere, mens der *stilles krav* til medarbejderne om at reflektere. Terapeuten skal være den kvalificerede sparringspartner, som formår at få barnet til at arbejde med egen udvikling. En omfattende omsorg over for barnet og en anerkendelse af barnet er komponenter, der indgår i samspillet med barnet.

Der er i medarbejdergruppen en skarp rolle- og ansvarsfordeling i forhold til, hvem der tager sig af børn, forældre og systemet uden for behandlingsstedet. Dette sker med henblik på at tydeliggøre over for børnene, hvem der er deres advokater. Det er terapeutens opgave at afgrænse terapeut-barn relationen fra omverdenen, mens en socialrådgiver varetager kontakten til forældrene. Børnene har regelmæssig forældrekontakt.

Drøftelse af medarbejderroller og medarbejderansvar

Med henblik på at lade deltagerne reflektere rolle- og ansvarsfordeling i forhold til egen praksis, blev deltagerne udfordret med en række spørgsmål, som lyder således:

Forestil dig, at du er en voldsramt kvinde med et barn. Du ankommer til et krisecenter.

Hvordan har du det?

Hvad vil du gerne have ud af at være på krisecentret, og hvilke tilbud skal der være?

Forestil dig, at du er et barn, der enten har været vidne til/eller selv har været udsat for vold i hjemmet. Du kommer med din mor på krisecenter.

Hvad vil du gerne have ud af at være på krisecenter sammen med din mor, og hvilke tilbud skal der være?

Forestil dig, at du er medarbejder på et krisecenter.

Der kommer en voldsramt kvinde med sit barn.

Hvad vil du gerne kunne tilbyde dem i dit møde med dem og under deres ophold på krisecentret?

Herudover blev deltagerne bedt om at forholde sig til følgende spørgsmål i deres egenskab af medarbejdere ved et krisetilbud for voldsramte kvinder og deres børn:

Hvordan vil I formidle det tilbud, I gerne vil møde barnet med.?

Hvilke dilemmaer (modsætninger/problemfelter) opstår der i forhold til løsningen af denne opgave?

Hvordan vil I formidle det tilbud, I gerne vil møde kvinden/moderen med.

Hvilke dilemmaer (modsætninger/problemfelter) opstår der i forhold til løsningen af denne opgave.

Hvordan vil I formidle indholdet af jeres primære arbejdsopgaver til det øvrige personale og eventuelt fordele disse opgaver blandt personalet?

Hvilke dilemmaer (modsætninger/problemfelter) opstår der i forhold til løsningen af denne opgave.

At samtale med børn

Fra Karen Asta Bo's indlæg kan følgende sammenfattes.

Indlægget tager udgangspunkt i et udleveret papir om kultursensitiv informationsindhentning og om barrierer for kommunikation på tværs af kulturer, som er udarbejdet på baggrund af James Garbarino & Florio Ruane.

Det kan konstateres, at mange medarbejdere, som har med etniske minoritetsbørn at gøre, beskriver en række vanskelighederne i forbindelse med at føre samtaler med disse børn. Vanskelighederne tilskrives bl.a. forhold omkring religion, den måde børnene opdrages på og bekymringen for, eventuelt at bidrage til at skabe konflikt mellem børnene og mødrene. Det kan eksempelvis ske ved, at medarbejderne taler med børnene på en måde og om forhold, som indirekte og direkte antaster mødrenes værdier og opfattelser. Yderligere kan vanskelighederne bunde i, at mødrenes børnesyn som regel er anderledes end både medarbejderens og barnets syn på sig selv, og derfor bidrager til at gøre mødrene usikre over for samtalerne med børnene. Endelig tilskrives vanskelighederne, at mødrene ikke selv samtaler med deres børn.

Børnesamtalen

Det præciseres her, at samtalen med børn, den såkaldte børnesamtale har overordnet set til formål at indhente oplysninger, som siden vil kunne anvendes til at gribe ind over for barnets situation. Derfor vil samtalen som regel kredse om konfliktstof. Det understreges, at enhver børnesamtale har et konkret formål for både medarbejder og barn. For det enkelte barn skal samtalen bidrage til, at der for barnet skabes orden i kaos.

Fænomenet børnesamtale udspringer af det nye børnesyn, hvor det ligger som en forudsætning, at barnet er kompetent og kan indgå i en samtale. Der skelnes mellem i hvert fald tre typer af børnesamtaler. For det første kan samtalen have til formål at indhente information. For det andet kan formålet med samtalen være at undersøge, hvor påvirket barnet er af situationen med henblik på eventuel underretning til sociale myndigheder. For det tredje kan samtalen have til formål at støtte og yde omsorg til barnet.

I indlægget stilles der spørgsmålstejn ved, hvor meget anderledes medarbejderne skal forholde sig til samtalen, når det drejer sig om børn af etniske minoriteter. Det hævdes, at indsatsen grundlæggende er ens, uanset hvilke børn det drejer sig om. Den gode børnesamtale handler i alle sammenhænge om at være nysgerrig over for barnet. Desuden skal medarbejderen på samme tid have en overordnet viden om barnet og gøre det enkelte møde med barnet ”konkret og unikt”.

For at skaffe denne overordnede viden om barnet, henvises der til at gøre brug af ”kultursensitiv informationsindhentning”. Denne forudsætter, at den voksne påtager sig ansvaret for at forstå en given adfærds mulige kulturelle betydning.

Det er nødvendigt at være opmærksom på, at der er adfærdsmæssige lighedstræk mellem børn fra forskellige etniske grupper, samtidig skal opmærksomheden være rettet mod, at der er forskelle i disse gruppers måde at opfatte verden på. Eksempelvis bør medarbejdere, som forsøger at indhente informationer om eksempelvis vold og undertrykkelse i familien, være særligt opmærksomme på den pågældende etniske gruppes opfattelse af kønsroller, familie- og slægtsmønster og identitet samt disse forholds betydning for samtalen.

Under informationsindhentningen bør medarbejderen forholde sig nuanceret til barnets svar. Både selve svaret og den måde, som barnet svarer på, kan afspejle hvor barnet placerer sin loyalitet. Ligeledes kan svaret vise, hvem barnet opfatter som autoritet i situationen, og hvilken part barnet vil repræsentere.

Herudover skal medarbejderen være opmærksom over for de barrierer, som kan forekomme i kommunikation mellem en dansk medarbejder og personer med etnisk minoritetsbaggrund. Det drejer sig eksempelvis om at være bevidst om, hvordan egne forestillinger og fordomme fungerer som et filter under informationsindhentningen. Der bør endvidere tages højde for, at mange personer med etnisk minoritetsbaggrund ligefrem forventer at blive mødt med fordomme, hvilket kan give sig udslag i modstand over for at drøfte ømfindtlige emner med medarbejdere.

Der advares på den ene side mod at overføre generelle forestillinger om en given etnisk gruppe til konkrete enkeltindivider. På den anden side rådes der til at være opmærksom over for, hvordan en given etnisk gruppe udtrykker meninger gennem deres adfærd. Ligeledes rådes der i informationsindhentningen til at anvende det sprog, som barnet bedst udtrykker både følelser og faktuelle forhold på.

Erfaringer fra praksis I

Fra Inge Skødts indlæg kan følgende sammenfattes.

Udgangspunktet for oplægget er indlederens professionelle og personlige erfaringer med flygtninge fra Mellemøsten, hvis ankomst til Aalborg fik de forskellige kommunale forvaltninger til at gå sammen om at skabe relevante tilbud. Erfaringerne stammer fra det direkte arbejde med arabiske børn og fra samarbejde med deres forældre. Det blev præciseret, at kommunens tilbud skulle give flygtningene mulighed for at begå sig i det danske samfund. Derimod var det ikke intentionen, at flygtningene ”skulle blive som danskere”.

Der blev taget udgangspunkt i, at en væsentlig forudsætning for at arbejde professionelt med flygtninge og indvandrere er, at man som person arbejder med sig selv. Dette indebærer, at man gør sine

egne holdninger til integration klart. Når der arbejdes med flygtninge, udfordres til stadighed medarbejdernes værdier, etik og privatliv. Ligeledes skal medarbejderne forsøge at afklare sig over for, hvad der kan kaldes ”dansk kultur”, hvilket kan indebære at vurdere, hvor ens egne grænser for adfærd går og fastholde disse grænser.

Hvad angår erfaringer med arabiske forældres syn på børn, er det en pointe i oplægget, at det er kulturbestemt, hvilke konkrete kompetencer børn udvikler på et givet tidspunkt på et givet sted. Dette implicerer, at disse kompetencer til enhver tid kan erhverves. Det bliver et spørgsmål om, hvornår og under hvilke omstændigheder den givne kulturkontekst finder det relevant. Kompetenceudvikling er ikke, som i udviklingspsykologien, et spørgsmål om alderssvarende præstationer. Ligeledes er det en erfaring, at leg og legens betydning for barnets udvikling er kulturbestemt.

En anden af oplæggets pointer er, at begreberne selvstændighed og frihed, som er i høj kurs i de vestlige samfund, skal ansues i en kulturel sammenhæng. Dette indebærer, at medarbejderne bliver konfronteret med deres egne holdninger til begreberne. Fx er det erfaringen, at mange medarbejdere har som mål at gøre den udenlandske kvinde til en selvstændig og uafhængig person.

Det videregives som en yderligere erfaring, at forskellige professionsgrupper har vanskeligt ved at kommunikere og samarbejde. Men også blandt medarbejdere med fælles uddannelsesbaggrund kan det være vanskeligt at føre hensigtsmæssige drøftelser. Hvad man selv opfatter som indlysende, er ikke nødvendigvis indlysende for andre. Tendensen til at opretholde konsensus i stedet for at konfrontere uenigheder er ikke befordrende for at arbejde med kulturforskelle.

Endelig hævdes det, at medarbejdernes professionelle faglighed ofte går fløjten i arbejdet med etniske minoriteter. Når de faglige kriterier mistes af syne, sker der ikke sjældent det, at medarbejderne giver sig til at vurdere på baggrund af egne holdninger og normer, hvorvidt den enkelte bruger fremtræder med stolthed og værdighed, og dermed ikke er en person, som bør have hjælp. Eller om den enkelte bruger opfattes som en ”værdigt trængende person”, der fortjener hjælp.

Afslutningsvis opsummeres følgende forhold som relevante redskaber i arbejdet med etniske minoriteter:

- Medarbejderen forstået ud fra sig selv som fagperson og privatperson.
- Medarbejderens faglighed og professionalisme.
- At medarbejderen tør miste fodfæste.
- At medarbejderen tør søge viden hos etniske minoriteter, dem man arbejder med. Spørg fx når forældre ”oversamarbejder” eller ikke samarbejder.
- At medarbejderen opsøger grundig viden om målgruppen for arbejdet.
- At medarbejderen afklarer de overordnede mål for arbejdet samt at begreber, som ligger i de overordnede mål afklares. Hvad forstås fx ved begrebet integration.
- At medarbejderen kan respektere flygtninges valg, fx fravalg.

Erfaringer fra praksis II

Fra Nader Mosen’s indlæg kan følgende sammenfattes.

Udgangspunktet for oplægget er indlederens professionelle erfaringer med såkaldt utilpassede unge med minoritetsbaggrund i Odense Kommune, hvor han har varetaget forskellige funktioner, bl.a. som afdelingsleder og koordinator.

I oplægget tages der udgangspunkt i, at der bør være en sammenhæng mellem familie, fritid og skole/samfund. Pointen er, at de enkelte aspekter bør være vægtet lige, hvilket imidlertid ikke gør sig gældende i familier, der anses for problematiske. I disse familier bruger de unge forholdsmæssigt mere tid på fritidsaktiviteter end på de øvrige to områder. Mange af disse unge har egne problemer med kriminalitet og betaler i tilgift en høj pris for konflikter og problemer, som de voksne har.

Indlederen efterlyser, at der i indsatsen arbejdes ud fra modellen om den kollektivistiske mellemøstlige familiestruktur med henblik på at kunne anvende modellen dels som forklaringsramme, dels som afsæt for at udvikle strategier for indsatsen. Dette sker ikke, som indsatsen forgår nu. Det beklages, at man i den aktuelle kommune eksempelvis anvender en strategi, hvor de unge tilbydes styrketræning i stedet for at få ”noget til hovedet”, noget intellektuelt. Det efterlyses, at indsatsen i forhold til denne gruppe af unge indeholder relevant samfundsundervisning og oplysning med henblik på at få dem til at ændre adfærd i det offentlige rum.

Det efterlyses endvidere, at fædre inddrages i indsatsen over for de unge, og ligeledes at fædre i denne sammenhæng selv modtager samfundsrelevant undervisning og oplysning. Dette bør ske, for at fædre kan genindsættes i den rolle, som den danske socialrådgiver i dag har indtaget i deres sted.

Hvad angår medarbejderens rolle anføres det som en væsentlig pointe, at der er stor forskel på, hvad der er vigtigt for den etniske minoritetsfamilie, og hvad der er vigtigt for en kommunal medarbejder. Fælles er dog, at begge parter opererer med en ”skjult dagsorden”, dvs. at begge parter søger at pleje egne interesser. Og at dette varetages ved, at parterne hver især sætter deres mest hensigtsmæssige strategier i spil over for hinanden. Om samarbejde kan der ikke tales.

Det anføres som en yderligere pointe, at de medarbejdere, som har de bedste forudsætninger for at kunne løse opgaver af denne karakter, først og fremmest skal have viden om målgruppen. Hvilket i denne sammenhæng betyder, at medarbejderne helst skal have to- eller flerkulturel baggrund. Herudover fordres det, at medarbejdere ikke skal tage deres private problemer med på arbejde, og at de skal være engagerede og entusiastiske.

Som argument for disse betragtninger anføres det, at personer med flerkulturel baggrund har størst indflydelse på utilpassede unge med minoritetsbaggrund. Alternativt udgør den muslimske imam en ressource. Derudover forslås det at styrke ressourcestærke personer blandt de såkaldt anden-generations indvandrere, som gerne vil hjælpe deres landsmænd. Det flerkulturelle anses i udgangspunktet for vigtigere end faglig viden, som altid vil kunne indhentes. Det væsentlige i indsatsen er, at medarbejderen er i stand til at udvise respekt over for de unge.

Diskussion med flerkulturelt perspektiv

Det følgende er en række overvejelser og kommentarer til indlæggene under temaet medarbejderroller og ansvarsområder. Her inddrages pointer fra indlæg og drøftelser, som har fundet sted undervejs i de dele af forløbet, som beskæftigede sig med dette tema.

Et børnesyn skal forstås inden for rammerne af en kulturel sammenhæng. Det nuværende paradigmeskift inden for dansk børnepsykologi, der ligger til grund for pædagogiske metoder og pædago-

gisk praksis, tyder på, at barnet konstrueres i et nyt billede. Praksis og metoder tager som udgangspunkt, at barnet er kompetent.

Ganske vist tager de fleste forskere stadig udgangspunkt i en mor-barn relation, selv om barnet i følge fx Søs Bayers oplæg befinder sig et ganske andet sted. Barnets hverdag tilbringes hovedsagelig i pasningstilbuddet, men der findes endnu ingen teorier, der betoner pædagogens rolle som den person, der bør ”udgøre en forskel i barnets liv”. Pædagogen bør indtage en position som ”den betydningsfulde anden”, uanset hvilken indsats forældrene selv yder over for barnet, hævder Bayer.

Karen Asta Bo beskæftiger sig med retningslinier for børnesamtalen, som skal anvendes til både at indhente informationer om barnets situation og til at yde omsorg for barnet. I miljøterapien anvendes samtalen som metode til at få barnet til at forstå sig selv for dermed at ændre adfærd. I begge disse samtalsammenhænge er barnet uden for kontakt med forældrene i samtalsituationerne. Inden disse former for børnesamtaler finder sted, er forældrenes tilladelse til samtalerne søgt opnået.

Det flerkulturelle barn, som opholder sig ved bo- og krisetilbud, befinder sig som regel også i et pasningstilbud til hverdag uden for botilbuddet. Dette betyder reelt, at børnene kan siges at modtage et tredobbelt tilbud, idet der i bo- og krisetilbuddet tillige indgår et tilbud fra børnepersonernes side.

Når den institutionelle hverdag antager et sådant omfang, er det af stor vigtighed, at medarbejderne har kendskab til det enkelte barns kulturelle præmisser. Herudover bør medarbejderne præcisere indsatsens professionelle mål med barnet, både i forhold til moderen/forældrene, men også i den samlede gruppe af medarbejdere. Det bør fremgå klart og tydeligt, hvad man vil med barnet. Ligeledes bør kommunikationen med moderen/forældrene afspejle respekt for hendes/deres værdier. Dette fremføres af både Inge Skødt og Nader Mosen.

Samtlige indledere har beskæftiget sig med temaet ud fra et *set-up*, hvori der argumenteres for at anvende samtalen som et redskab til såvel selvstændiggørelse som til forståelse. Desuden legitimerer argumentationen, at samtalen anvendes til at skabe relationer og til at påvirke med. Der er fremført en række argumenter for både nødvendigheden af og det hensigtsmæssige i at arbejde med børnesamtalen som redskab. Ligeledes er der gjort rede for strategier, der kan overkomme modstand over for børnesamtalen, eksempelvis forældrenes modstand.

Det er derfor væsentligt at skærpe opmærksomheden over for, at der indbygget en række konfliktpotentialer mellem den mellemøstlige kvinde ved bo- og krisetilbud og medarbejderne hvad angår de mål, som skal bidrage til selvstændiggørelse af barnet i forhold til moren. Et andet konfliktpotentiale ligger i, at målet kan bidrage til, at barnet fjerner sig mentalt fra moderen eller fra familieenhedens ramme. I det omfang medarbejderens kommunikation med barnet har til hensigt at fjerne barnet mentalt fra moderen, vil moderen naturligvis ikke kunne bifalde denne kommunikation.

Moderen vil heller ikke nødvendigvis se med milde øjne på de medarbejdere, som forsøger at tilrettevise hende”. Denne tilrettevisning, eller ”opdragelse” kan manifestere sig både som en direkte tilrettevisning af den voksne kvinde, og som en tilrettevisning af den voksne kvinde gennem barnet. Med baggrund i børnesamtalerne fx. En tilrettevisning af denne karakter kan kvinden forstå som en kvalitetsbedømmelse. I værste fald vil denne bedømmelse forårsage endnu en krise i kvindens liv og stå i direkte modsætning til den støtte, som hun har forventning om at få fra det midlertidige opholdssteds side.

Den kvinde, som i høj grad har ladet en medarbejder overtage ”den sociale manderolle” i hendes liv, vil alt andet lige være eftergivende i forhold til medarbejdernes mål med barnet. Derimod vil

kvinden, som ikke har ladet dette ske, og som anvender andre strategier i sit liv, snarere yde modstand over for medarbejdernes mål med barnet. Endelig vil kvinden, som ikke er videre reflekterende over hverken sin eget eller sit barns tilværelse, næppe yde nogen form modstand mod medarbejdernes intervention. Dette betyder ikke nødvendigvis, at hun bifalder medarbejdernes mål og handlinger.

Det er således ikke nødvendigvis alle mødre, der føler at børnepersonerne udgør en egentlig trussel mod deres børn. Nogle kvinder skænker det ikke en tanke, om medarbejdernes indsats over for børnene har nogen betydning overhovedet. Enten har de udelukkende sig selv og deres egen situation i tankerne, eller også mener de ikke, at medarbejderne kan påvirke børnene på hverken godt eller ondt, uanset hvad de gør. For det første fordi barnet er for lille til at modtage opdragelse. For det andet fordi kvinderne har den holdning, at medarbejderne udelukkende har fokus på at give barnet kompetencer, som fx sprog eller anden viden. Der er således intet til hinder for, at pædagogen med Søs Bayers ord kan udgøre en ø i barnets liv. Blot kommunikationen på den ø ikke stiller (kritiske) spørgsmålstegn ved moderen eller familien.

Ikke mindst børnesamtalen udgør et alvorligt konfliktpotentiale. Her kan moderens og den professionelle medarbejders interesser være modsætningsfyldte. På den ene side har medarbejderen som beskrevet ovenfor sine grunde til at gennemføre børnesamtaler. På anden side kan moderen have sine grunde til ikke at se formålet med samtalerne. Hun kan have vanskeligt ved at se, hvad der kommer ud af samtalerne, og hvem der får noget ud af dem. Hun kan for det første være bekymret for, at børnesamtalen kan afstedkomme, at hendes og barnets forhold belastes. For det andet at samtalerne i værste fald kan bruges til at samle information til og argumenter for at fjerne barnet fra hende. Endelig kan moderens modstand tilskrives hendes ønsker om at monopolisere kommunikationen med på den ene side medarbejderne og på den anden med barnet.

Afslutningsvis må det konstateres, at der er mange interesser i spil i kommunikationen. Det drejer sig om stat, myndigheder, de forskellige professionelle og brugerne selv. De forskellige parter har ikke sjældent modsætningsfyldte mål og interesser. Derudover er det langt fra sikkert, at interesser og mål udtrykkes eksplicit, endsige at de enkelte parter er bevidste om egne mål og interesser.. Endvidere kan man ikke overse forhold, der vedrører magtrelationer. Medarbejdere og kvinder har eksempelvis ganske forskellige betingelser i kraft af deres position og status som henholdsvis ansat og bruger i forhold til at sætte sig igennem, både i forhold til systemet som sådan, og i forhold til hinanden.

Med udgangspunkt heri kan det hævdes at være afgørende nødvendigt, at i hvert fald de professionelle har øje for, at der er flere "virkeligheder" i – og på spil. De konkrete situationer bør opfattes med flere sæt briller. Det nødvendige perspektivskift skal foretages i hver enkelt situation med henblik på at indfange den komplicerede fælles arena. Uden denne analyse og afklaring er det næppe muligt at opstille et handleberedskab, som ikke gør alle til tabere.

4. Om processen

Med henblik på at styrke deltageres muligheder for at reflektere de præsenterede teorioplæg og deres overvejelser i forhold til egen viden, erfaringer og praksis har der fra forløbets start været sat fokus på forhold, der ligger uden for det indholdsmæssige perspektiv, og som ville kunne forventes at komme i spil under forløbet. Det drejer sig overordnet set om måder at arbejde på i forbindelse med lære – og erkendelsesprocesser. I dette afsnit vil der blive sat fokus på tre temaer, som er ydet særlig opmærksomhed undervejs i forløbet.

Tre temaer

For det første drejer det sig om forhold, der angår måder at ”tænke på”. Med måder at tænke på, skal det i denne sammenhæng forstås som opmærksomhed over for, hvordan den rationelle og den irrationelle dimension inddrages. Ligeledes opmærksomheden over for muligheder og barrierer i forhold til at gennemføre lære- og erkendelsesprocesser, når både rationelle og irrationelle forhold anerkendes at være i spil. Herudover har der været arbejdet med at skærpe opmærksomheden over for at bevare overblik, se sammenhænge samt med at holde relevant fokus i forhold til den eksisterende problemstilling eller udfordring.

Om måder at tænke på

Deltagerne er blevet præsenteret for tankegodset, der ligger til grund for Edvard de Bono’s model om de seks tænkehatte. (Six Thinking Hats.) I følge de Bono, som har givet de seks hatte hver en kulør, befordrer den hvide hat den neutrale og objektive måde at tænke på. Den hvide hat præsenterer det konkrete. Der spørges til, hvad sker der? Hvad er der foregået? I lighed med ”politirapportens” måde at beskrive hændelsesforløb på. Den røde hat legitimerer følelserne. Med den inddrages fx sympatier og antipatier. Her sættes den enkeltes værdier og moral i spil, samtidig med at modellen lægger op til, at man er bevidst om, at følelserne er inddraget. Med den sorte hat legitimeres ”djævelens advokat”. Den kritiske, pessimistiske hvad-kan-gå-galt tilgang. Den gule hat er den sorte hats modsætning. Her lægges der op til at se muligheder, det positive og optimistiske. Den grønne hat skal stimulere den kreative dimension, sætte tingene i bevægelse, se de ”skæve vinkler”, som kan befordres af humor. Endelig sørger den blå hat for at bevare det rette fokus, for at opnå overblik og samle op på resultaterne af de øvrige tænkehat-processer.

Modellen kan skærpe bevidstheden over for at skelne mellem at beskrive med eller uden fortolkning. Ligesom den kan bidrage til at man gør sig klart, hvilke værdier, moralbegreber og ”logikker”, der inddrages i fortolkninger og forsøg på at begribe en mening med en given situation. Med andre ord at bevidstgøre om hvornår der er tale om beskrivelse, og hvornår der er tale om fortolkning. Den kan bidrage til at se meningen i at gøre sig sine antagelser og ”forforståelser” klart, ligesom den udfordrer nødvendigheden af at kunne skelne og veksle mellem de forskellige måder at tænke på. Samtidig med at den skærper bevidstheden om, hvad der er i spil. Modellen kan anvendes til at styrke opmærksomheden over for, hvornår og hvordan den enkeltes egne normer og antagelser inddrages i beskrivelse og opfattelse af konkrete situationer, begivenheder og ”forståelse”. Begrebet ”forståelse” kan få ny mening, samtidig med at det bliver klarere, at der kan være andre forståelser af de samme hændelser i spil.

Om at lære nyt

For det andet drejer det sig om forhold, der spiller ind, når uddannede og erfarne personer ”smart people” udsættes for/udsætter sig for at lære noget nyt. Her er der taget udgangspunkt i tankegodset i Chris Argyris’s to artikler, ”Teaching Smart People How to Learn” og ”Defensive Routines”.

Det drejer sig på den ene side om, at det kan være vanskeligt for den trænede professionelle at se i øjnene, at der ikke nødvendigvis er et modsætningsforhold mellem at have behov for at lære nyt – og ikke at være god nok. På den anden side er det hverken godt nok eller professionelt ikke til hver en tid at forsøge at blive bedre, selv når dette vil indebære, at eventuel tidligere anerkendt viden og /eller erkendelser skal revurderes i nyt lys og nye sammenhænge. Ifølge Argyris gør denne proces ofte så ”ondt”, at man hellere griber til at forsvare ikke hensigtsmæssig praksis og adfærd – for at undgå som ”smart” at tabe ansigt og/eller skulle se øjnene, at man hidtil ikke har været ”smart” nok.

Argyris fremhæver, at det kan anses for dybt menneskeligt at forsvare hvad man har anset for at være det bedste at gøre. Samtidig argumenteres der for, at når et sådant forsvar mobiliseres rutinemæssigt i forbindelse med præsentation af ny viden, må en sådan adfærd anses for en effektiv barriere for at erhverve ny viden, og dermed for at gøre sig nye erkendelser, som vil kunne føre til bedre praksis. Det anerkendes på den ene side, at ny viden bidrager til at skabe dilemmaer, paradokser og trusler. Og den onde cirkel skabes, når en organisation ikke kan håndtere at imødegå et reaktionsmønster, hvor medarbejderne griber til enten at ”krybe under radaren” eller bliver direkte eller indirekte aggressive (reagerer med ironi, obstruktion eller standard svar). På den anden side argumenteres der for, at en organisation, som ikke tager sine forsvarsrutiner alvorligt, ender med at være ”forurenede”. Hvis forsvar for eksisterende praksis, som antastes af ny viden, anerkendes legitimitet med udgangspunkt i argumenterede motiver som omsorg og realisme, vil denne praksis på lang sigt være det dårligste, usleste og farligste valg, hævder Argyris.

Der er ingen nemme løsninger, når kædereaktionen og den onde cirkel skal brydes. Hvis man skal undgå i implementeringsprocessen at indlære, at trusler og dilemmaer håndteres med forsvar af hidtidig praksis, skal de professionelle så at sige kunne flyve ved at trække sig selv i håret. De enkelte medarbejders måder at tænke på og deres analytiske sans skal løbende være i fokus. Ligeledes forudsætter det høje standarder og ambitioner for arbejdet hos den enkelte medarbejder, når forsvarsrutiner skal bekæmpes og professionelle skal lære.

Tankerne bag disse ræsonnementer blev drøftet såvel i sammenhæng med forsøgsforløbet som i relation til de enkelte deltagers handlemuligheder i forhold til de respektive baglande og den ønskede implementering af ny viden i deltagernes samlede medarbejdergrupper.

Om magt

For det tredje drejer det sig om forhold, der vedrører magtrelationer. Her er taget udgangspunkt i bogen ”Kontrol i stille. Om magt og deltagelse” af Søren Christensen og Poul-Erik Daugaard Jensen.

Her defineres magt overordnet set som ”aktørers mulighed for at varetage deres interesse i forbindelse med fordeling af samfundets goder og byrder (materielle som immaterielle). Her afgrænses magt ikke til alene at være et spørgsmål om påvirkning mellem aktører. Den dækker tillige den påvirkning af aktørers muligheder, som de givne samfunds- organisations- eller institutionsstrukturer (fx et bo- og krisetilbuds) udøver. Endvidere henvises der til (Christensen og Molin: Organisationskulturer), at ”aktørforståelse af magt hviler på A og B’s fælles oplevelse af magtforholdet.

Det kan opleves som en nødvendig relation eller en uacceptabel dominans, som imidlertid vanskeligt kan ændres. I det sidste tilfælde vil B søge at udvikle strategier for at modvirke A's dominans, og A vil tilsvarende anvende modstrategier over for B for at befæste sin position. Et sådant spil får ofte karakter af "de gode mod de onde" eller røvere og soldater."

Deltagerne gav udtryk for, at den beskrevne aktørforståelse af magt i vid udstrækning gav mening til forståelsen af relationen og spillet mellem medarbejdere og beboere ved de repræsenterede bo- og krisetilbud.

Christensen og Daugaard Jensen skelner mellem fire magtdimensioner. Den direkte magt, som udøves (direkte) i beslutningsprocessen, fx i forbindelse med sager på en bestyrelses dagsorden. Den indirekte magt, som sætter fokus på den magtudøvelse, der finder sted i forbindelse med udformningen af en given dagsordens indhold og ved gennemførelsen af de beslutninger, der vedtages. Her forudsættes det, at ikke alle har lige adgang til beslutningsprocessen. De mere magtfulde kan i højere grad kontrollere, hvad der sættes på dagsordenen, end de mindre magtfulde kan det.

Disse to dimensioner gav anledning til overvejelser hovedsagelig i relation til samspillet med kolleger under den igangværende implementeringsproces.

De to øvrige magtdimensioner drejer sig for det første om den bevidsthedskontrollerende magt, som omfatter den magtudøvelse, der kommer til udtryk ved, at nogle aktører påvirker andre aktørers forestilling om, hvad deres interesser egentlig er, og hvordan disse interesser legitimt kan søges fremmet. Der kan i givet fald være tale om en bevidsthedspåvirkning, som bevidst eller ubevidst kan have til formål at forhindre "besværlige" problemer i at blive erkendt eller komme frem.

Denne dimension gav anledning til overvejelser over medarbejdernes samspil med beboerne. Et samspil som bør indtænke parternes forskellige placering og status og dermed deres forskellige forudsætninger for at sætte egne interesser og mål igennem.

Den fjerde magtdimension adskiller sig fra de tre første ved ikke at have fokus på den magt, der udøves mellem aktører. Den omhandler derimod de forhold, der udspringer af den ureflekterede accept og anerkendelse af samfundsskabte rammer og de dermed forbundne rutiner, vaner og normer. Den strukturelle magt. En sådan accept indebærer, at der ikke sættes spørgsmålstejn ved den opfattelse af virkeligheden, som rutiner, vaner og normer har været med til, og er med til at skabe et udtryk for. Her kan konsekvensen være, at virkeligheden, som den udspiller sig, på nogle punkter kan opfattes som en "naturlov". Den strukturelle magt udøves ikke af nogen, og påkalder sig derfor ringe opmærksomhed. Netop med udgangspunkt heri, er det væsentligt at gøre opmærksom på den, fx i forbindelse med spørgsmål vedrørende etnicitet og køn.

Med inddragelse af denne dimension gav det mening at tale om nødvendigheden af perspektivskifte, af at "skifte briller" under arbejdet.

Endelig bør det nævnes, at deltagerne gav udtryk for, at magtteoritilgangen burde have været introduceret tidligere i forløbet med henblik på at have været inddraget tidligt i erkendelsesprocessen.

5. Om den afsluttende skriftlige opgave

Med henblik på at fastholde deltageres engagement i og forpligtelse til at reflektere indhold af arbejdsseminarer og fyraftensmøder blev der i forbindelse med det første arbejdsseminar stillet krav om udarbejdelse af en afsluttende skriftlig opgave i form af en synopsis. Derimod var der fra start ikke udarbejdet hverken retningslinier eller nærmere specifikationer i forhold til opgaven. Skriftlige guidelines for opgaven blev formidlet på det tredje arbejdsseminar. (Se bilag 9.) Forudgående drøftelser vedrørende opgavens indhold, omfang og behandling er foregået i referencegruppen.

SUS-konsulenterne opfordrede til, at deltagerne dannede arbejds- og opgavegrupper på tværs af bo- og krisetilbuddene. Deltagerne argumenterede for at bevare arbejdsopgaverne inden for eget tilbud, idet "SUS-modellen" ansås for tids- og ressourcekrævende i forhold til, hvad der faktisk var til rådighed. Herudover anførte deltagerne, at SUS-modellen ville hæmme muligheden for at diskutere opgaverne med det enkelte tilbuds øvrige medarbejdere. Ligeledes at modellen ikke ville tilgodese tilbuddenes forskellighed. På baggrund heraf blev det konkluderet, at tilbud, som ønskede at arbejde "inden for egne rammer", kunne gøre dette, og at tilbud, som ønskede at samarbejde "på tværs", kunne arbejde på denne måde. Endvidere forpligtede SUS sig til at tilrettelægge arbejdsseminarerne, således at deltagerne her ville få lejlighed til at yde "sparring" i forhold til hinandens opgaver.

Der blev dannet i alt syv opgavegrupper. De seks arbejdede inden for det enkelte tilbuds egne rammer. Den sidste opgavegruppe blev sammensat af tre deltagere, som hver havde mistet makkeren fra eget tilbud (barsel, framelding og fratræden).

I forbindelse med de første to fyraftensmøder blev der fra SUS-konsulenternes side spurgt til deltageres arbejde med den afsluttende opgave. For det første om fokus for opgaven, dvs. hvilke problemstillinger eller udfordringer deltagerne ønskede at beskæftige sig med og hvorfor. For det andet blev det spurgt til og kommenteret på, hvorledes deltagerne i det daglige arbejde fastholdt, hvad der konkret skete, og hvad de tænkte om det, der skete. For det tredje hvordan de inddrog den øvrige personalegruppe i problemstillinger og overvejelser. Endelig blev der spurgt til, hvad de fandt hensigtsmæssigt at drøfte i forsøgsforløbet med henblik på at opnå nye erkendelser.

Det viste sig, at følgende spørgsmål igen og igen pressede sig på. Hvorfor netop dette fokus, dvs. hvad er det vi peger på, og hvorfor er det egentlig, vi peger på disse forhold? Hvordan kan det være, og hvordan håndterer/udnytter vi, at vi (de to deltagere i det enkelte tilbud) kan se forskelligt på (fortolker), det valgte fokus? Hvordan beskriver man uden at fortolke? Hvordan skabes fora eller rum for drøftelse af forsøget med til kolleger? Hvordan formidler man ny viden og nye erkendelser til kolleger uden at skabe modstand? Hvordan får man ny viden og nye erkendelser i samspil med hidtidig ditto, således at det ikke bliver et enten – eller, men snarere et både – og? Eller måske mere end det?

Et eksempel på en synopsis er medtaget i rapporten som bilag 12.

De 15 deltagere, som deltog det samlede forløb, har modtaget en skriftlig dokumentation for gennemførelsen. (Se bilag 11.)

6. Om referencegruppen

Referencegruppen er sammensat af SUS og bestod oprindeligt af en fuldmægtig fra Københavns Kommunes 7. kontor, af forstander ved Kvindehjemmet samt af en lektor fra Københavns Pædagogseminarium. Sidstnævnte udtrykte ønske om at lade endnu en underviser fra seminariet indgå i gruppen. Ligeledes ønskede forstanderen for Kvindehjemmet, at institutionens psykolog skulle indgå i gruppen. Begge personer indgik i referencegruppen i en periode. Underviseren fra Københavns Pædagogseminarium udtrådte af gruppen i forbindelse varetagelsen med nye opgaver på seminariet. For psykologen viste det sig, at møderne ikke kunne indpasses med Kvindehjemmet øvrige mødeaktiviteter.

Referencegruppen blev tilknyttet forsøget med flere formål. For det første med henblik på at give relevante interessenter mulighed for at øve indflydelse på forsøget. For det andet for at give initiativtagerne mulighed for at inddrage interessenternes ekspertise og erfaringer med området. For det tredje for at styrke mulighederne for at forankre forsøgets resultater i et egentligt videreuddannelsstilbud på pædagogseminarier og/eller andre uddannelsesinstitutioner.

Gruppen har således bidraget til udformning af indholdet i det gennemførte program. Herudover har gruppen medvirket i drøftelserne af problemstillingerne vedrørende den afsluttende opgave og de afsluttende møder. Ligeledes er referencegruppen en aktiv part i de igangværende drøftelserne af, hvorledes uddannelsesinstitutioner kan anvende resultaterne af det gennemførte forsøg. Endelig har Københavns Kommunes repræsentation i gruppen været afgørende i forhold til at kunne gennemføre det indledende lederseminar.

7. Forslag

I dette afsnit sammenfattes erfaringerne fra det gennemførte forsøg med efteruddannelse af medarbejdere ved bo- og krisetilbud, som beskæftiger sig med etniske minoritetsbørn og deres mødre. Sammenfatningen er udformet som et skitseret forslag til, hvad et fremtidigt tilbud om efteruddannelse af denne art skal beskæftige sig med. I forslaget indgår således implicit initiativtagernes vurderinger af forsøgets erfaringer.

Set i bagklogskabens lys kan det konstateres, at projektets titel ”Med børnenes briller” har vist sig på flere punkter at skabe forvirring. Fra initiativtagernes side har det næppe været tilstrækkelig tydeliggjort, at titlen har haft metaforisk karakter, forstået således at anvendelse af et sæt ”briller” sætter rammen for, hvordan virkeligheden ses ud fra det anlagte perspektiv, som brillen er konstrueret til at dække. Hvis ”briller” der ses igennem, bliver afgørende for opfattelse og forståelse af den givne virkelighed. Der er næppe heller tvivl om, at titlen har bidraget til, at deltagere og øvrige inddragede i forløbet har forstået titlen som bogstavelig og vel i nogen grad som udelukkende et fokus på børnenes optik. Titlen indfanger ikke, at det netop er afgørende i alle former for kommunikation, herunder kommunikation mellem forskellige etniske grupperinger, at indtænke flere perspektiver og dermed formentlig flere og måske modsætningsfyldte interesser.

Herudover er det initiativtagernes opfattelse, at de temaer, som efteruddannelsesforløbet har haft i fokus, alle vil være relevante at beskæftige sig med i et fremtidigt uddannelsesforløb. Dog bør vægtningen af de enkelte temaer justeres. Ligeledes er det opfattelsen, at det er hensigtsmæssigt, nærmest nødvendigt at beskæftige sig med forhold, som vedrører deltagernes muligheder for at anvende ny viden og gøre sig nye erkendelser. (Se afsnit 4.)

De fire temaer, som foreslås i det følgende, har alle været inddraget i forsøgsforløbet. Dog har temaet vedrørende redskaber været udsat for mere beskeden opmærksomhed end de øvrige tre. Herudover skal det siges, at opmærksomheden først og fremmest har været rettet mod samtalen, herunder børnesamtalen som redskab og i mindre grad haft fokus på andre metoder og redskaber i arbejdet med børnene.

Det foreslås, at et fremtidigt videreuddannelsesstilbud sætter fokus på fire temaer. Herudover at et sådant tilbud inddrager forskellige forhold af betydning for lære- og implementeringsprocessen.

Det første tema drejer sig om synet på barnet, det såkaldte børnesyn. At beskæftige sig med dette tema bør indebære, at deltagerne sætter deres viden om og kendskab til anvendte teorier i Danmark om barndom i spil i forhold til en alternativ kulturel referenceramme med alternative familieopfattelser og alternative børnesyn.

Det andet tema drejer sig om begrebet krise, hvor de i Danmark anvendte kriseteorier ligeledes bør anskues ud fra såvel en interkulturel som en flerkulturel kontekst, hvor også alternative opfattelser af begrebet krise inddrages.

Det foreslås at beskæftige sig med begge disse temaer ud fra en teoretisk og vidensbaseret baggrund. Det bør dreje sig om at skabe distance til daglig praksis, dog uden at miste erfaringerne fra praksis af syne. Nye erkendelser kan erhverves, når man anbringer en eller flere teorier mellem sig selv og virkeligheden, daglig praksis, og disse teorier bør udvælges, således at de ikke passer til eller bekræfter egne forforståelser eller fordomme, men tværtimod antaster disse. Teorierne skal så at sige bidrage til at skabe distance, for at deltagerne derefter med ny viden og indsigt kan

anskue erfaringer og praksis med henblik på at udvikle nye strategier og forny handlingsberedskabet.

Det tredje og fjerde tema drejer sig om at sætte fokus på henholdsvis medarbejderroller og ansvarsroller samt på redskaber i arbejdet. Disse to temaer vil begge kunne bidrage til at forbinde teori og praksis, således at der trækkes en tråd til det daglige arbejde samt til hvordan dette arbejdes roller og ansvar forvaltes. Det foreslås, at disse to temaer belyses ved at inddrage en række praktikere fra feltet, hvis indlæg kan analyseres og diskuteres ud fra den erhvervede referenceramme for de første temaer.

Herudover foreslås det, at et efteruddannelsesstilbud af denne karakter sætter fokus på følgende forhold:

- Deltagernes kapacitet i forhold til at skelne og håndtere forskellen på at beskrive, analysere og diskutere praksis.
- Deltagernes kapacitet i forhold til at kunne analysere og håndtere praksis, hvor flere interesser er i og på spil.
- Deltagernes kapacitet hvad angår magtforhold, dvs de forskellige parter betingelser og forudsætninger for at varetage egne interesser.
- Deltagernes kapacitet overordnet set i forhold til at lære.

Endelig kan det siges, at forsøgets tidsmæssige ramme anses for hensigtsmæssig. Rammen kan næppe indskrænkes. Ligeledes anses det fortsat for formålstjenligt under forløbet, at deltagerne arbejder med en skriftlig opgave, hvor de forholder sig til et selvvalgt problemfelt, som analyseres og håndteres i lyset af nærhed og distance.

Bilagsoversigt

1. Program for lederseminar
2. Program for første arbejdsseminar
3. Program for andet arbejdsseminar
4. Program for tredje arbejdsseminar
5. Program for fjerde arbejdsseminar
6. Program for første fyraftensmøde
7. Program for andet fyraftensmøde
8. Program for tredje fyraftensmøde – mangler
9. Guidelines for synopsis
10. Beskrivelse af baggrund og formål for projektet
11. Dokumentation for deltagelse i projektet
12. Synopseksempel

Lederseminar

"Med børnenes briller - Det flerkulturelle barn på krisecenter"

Program den 25.-26. januar 2001

Formålet med lederseminaret er at give ledere og nøglepersoner ved krise(bo)tilbud mulighed for at få indsigt i indholdet af efteruddannelsesstilbuddet "Med børnenes briller- Det flerkulturelle barn på krisecenter". Herudover har lederseminaret til hensigt at give deltagerne mulighed for at drøfte, hvorledes medarbejderdeltagernes ny viden vil kunne implementeres i daglig praksis.

Torsdag den 25.1.

- Kl. 9.30 Indkvartering.
Velkomst. Introduktion
Kaffe/te
- Kl. 10.00 Det nye børnesyn
Seminarielærer Jørn Foss
- Kl. 12.00 Frokost
- Kl. 13.00 Børneopdragelse set i et kulturelt perspektiv
Seniorkonsulent Lotte Bøggild
- Kl. 14.30 Pause
- Kl. 15.00 Krisen som et dynamisk perspektiv
Seminarielærer Anders Hjuler
- Kl. 17.00 Pause
- Kl. 18.00 Middag
- Kl. 19.30 Forumteater
Seminarielærer Hubert Franz

Fredag den 26.1.

- Kl. 9.00 Godmorgen
Når efteruddannelsesforløbet skal bruges i praksis i de enkelte botilbud. Hvad så?
Seniorkonsulent Lenie Persson
- Kl. 11.00 Pause
- Kl. 11.15 Medarbejderroller og ansvarsområder set i relation til børn, forældre og medarbejdere.
Miljøterapi
Miljøterapeut Grethe Svendsen
- Kl. 13.00 Frokost
- Kl. 14.00 Samtalen og andre redskaber i forhold til kommunikation med barnet
Københavns Pædagogseminarium, Socialt Udviklingscenter SUS
- Kl. 15.30 Tilbagemeldinger
Afrunding

Tilrettelæggelse, oplæg og procesledelse varetages i et samarbejde mellem Københavns Pædagogseminarium og Socialt Udviklingscenter SUS. Desuden gives oplæg af pædagog, miljøterapeut Grethe Svendsen, Stutgården.

Lederseminaret finder sted på Munkerupgård, Jørgenshvilevej 10, Munkerup, 3250 Gilleleje.

Efteruddannelsesforløb
"Med børnenes briller - Det flerkulturelle barn på krisecenter"

Program for første arbejdsseminar
den 30.-31. januar 2001

Tirsdag den 30.1.

- Kl. 9.30 Indkvartering.
Kaffe/te
- Kl. 10.00 Velkomst. Introduktion
Lenie Persson
Præsentation og forventninger
Jørn Foss
- Kl. 11.30 Det nye børnesyn. Oplæg
Anders Hjuler
- Kl. 12.45 Frokost
- Kl. 14.00 Dilemmaer, problemstillinger og udfordringer i forhold til praksis
Gruppedrøftelser
Plenum
- Kl. 15.15 Pause
- Kl. 15.45 Det nye børnesyn fortsat. Oplæg
Anders Hjuler & Jørn Foss
- Kl. 17.45 Pause
- Kl. 18.15 Middag
- Kl. 19.30 "Bedste historier"
- Kl. 21.30 Afrunding på dag 1

Onsdag den 31.1.

- Kl. 9.00 Godmorgen
- Kl. 9.15 Familien og børneopdragelse set i et kulturelt perspektiv.
Oplæg, gruppedrøftelse og plenum
Lotte Bøggild
- Kl. 12.00 Frokost
- Kl. 13.30 Viden, erfaring og praksis i forhold til arbejdsseminarets temaer.
Drøftelse
- Kl. 15.30 Tilbagemeldinger og afrunding på første arbejdsseminar

**Efteruddannelsesforløbet:
"Med børnenes briller - Det flerkulturelle barn på krisecenter"**

**Program for andet arbejdsseminar med temaet: Krisen.
den 19.-20. marts 2001.**

Sted: Munkerupgård, Jørgens Hvilevej 10, Munkerup, 3250 Gilleleje.

Program:

Mandag den 19.3.

- Kl. 9.00 Indkvartering.
Kaffe/te
- Kl. 9.15 Velkomst.
Evt. Fra sidst.
Lotte Bøggild
"At give gode vaner".
Forslag til notatteknik, udarbejdelse af dagbog m.v.
Jørn Foss
- Kl. 9.30 Det psykologiske forestillingsunivers ang. krisen, set i
modsætning til det dynamiske kriseperspektiv.
Oplæg og debat.
Anders Hjuler
- Kl. 10,30 Pause
- Kl. 10,45 Præsentation af case og debat.
Jørn Foss & Anders Hjuler
- Kl. 11.30 "Retvending/spejlvending" og omvendte processer
Jørn Foss
- Kl. 12,30 Frokost
- Kl. 14.30 Den professionelle indgriben, eller
"det professionelle, det personlige og det private".
Problemstillinger og udfordringer i forhold til praksis.
Oplæg
Jørn Foss
- Kl. 15.30 Pause
- Kl. 15.45 Fortsættelse af temaet.
Fremstilling af case.

Gruppedrøftelser
Plenum
Anders Hjuler & Jørn Foss & Lotte Bøggild.

- Kl. 17.45 Pause
- Kl. 18.15 Middag
- Kl. 19.30 Hvordan bærer vi vores erfaringer "hjem"?
Jørn Foss
- Kl. 20,30 Afrunding på dag 1
- Kl. 21,30 Hvad siger stjernerne?
Anders Hjuler

Tirsdag den 20.3.

- Kl. 9.00 Godmorgen
- Kl. 9.15 Krise i familien. Familiens krise og botilbuddet.
Oplæg.
Lotte Bøggild
- Kl. 10,30 Pause
- Kl. 10,45 Krise i familien, fortsat.
Oplæg og debat
- Kl. 12.00 Frokost
- Kl. 13.30 Handleplan, eller "at oversætte til praksis".
Herunder spørgeteknik og systemiske spørgsmål.
Oplæg
Jørn Foss & Anders Hjuler
Øvelser i grupper
- Kl. 15.00 Tilbagemeldinger, aftaler vedr. næste fyraftensmøde
og afrunding på andet arbejdsseminar
- Kl. 15,30 Farvel og tak

Som forberedelse til internatet bedes I læse vedlagte artikler.

Desuden:

Hvis der ønskes vegetarmad bedes dette meddelt til Karin Toft i SUS inden den 8. marts.

Vel mødt

Lotte Bøggild

**Efteruddannelsesforløbet:
"Med børnenes briller - Det flerkulturelle barn på krisecenter"**

**Program for tredje arbejdsseminar med temaet:
Medarbejderroller og Ansvarsroller set i Relation til Børn, Forældre
og Medarbejdere.**

den 28.-29. maj 2001.

Sted: Hundested Kro. Nørregade 10, Hundested.

Program:

Mandag den 28.5.

- Kl. 9.00 Indkvartering.
 Kaffe/te
- Kl. 9.15 Velkomst.
 Introduktion til det tredje seminar
- Kl. 9.30 Medarbejderroller og ansvarsroller set i relation til børn, forældre og medarbejdere
 Oplæg /v
 rektor Søs Bayer, Dannerseminariet i Jægerspris
 Herefter drøftelser i grupper og i plenum
 Pause indlagt
- Kl. 12,30 Frokost
- Kl. 14.00 Fortsættelse af tema med fokus på de kulturelle perspektiver
 Herunder gruppe- og plenumdrøftelser
 V/ Lenie Persson og Lotte Bøggild
 Pause indlagt
- Kl. 16.30 Om de afsluttende opgaver
 Kommentarer til de fremsendte opgaver
 Guidelines for synopsis
 V/Lenie Persson

- Kl. 17.30 Pause
- Kl. 18.00 Middag
- Kl. 19.30 "Velkommen hjem, Leila".
Videofilm.
Oplæg og drøftelse vedrørende "den professionelle rolle", forælder og barnets tarv
V/ Lotte Bøggild
- Kl. 21.45 Afrunding på dag 1

Tirsdag den 29. 5.

- Kl. 9.00 Godmorgen
- Kl. 9.15 Medarbejderroller og ansvarsroller set i relation til børn, forældre og medarbejdere
V/ed: Miljøterapeut Grethe Svendsen og pædagog Susanne Svendsen
Herefter drøftelser i grupper og plenum
Pause indlagt
- Kl. 12.30 Frokost
- Kl. 14.00 Opgave fra sidste seminar
Fælles drøftelse
V/Lotte Bøggild og Anders Hjuler
- Kl. 15.00 Tilbagemeldinger vedrørende det tredje seminar, aftaler for det kommende fyraftens-
møde.
- Kl. 15,30 Afrunding
Farvel og tak

Som forberedelse til internatet skal I læse medsendte opgaveformuleringer og forberede eventuelle kommentarer, spørgsmål, gode forslag o.l. Desuden skal I forberede jeg i forhold til opgaven fra det andet seminar.

Praktiske oplysninger:

Hvis der ønskes vegetarmad, bedes dette meddelt til Karin Toft i SUS inden den 23. maj.

Og for jer, der kører med tog:

Der er afgang fra Københavns Hovedbanegård mandag kl. 7,14 med linie A mod Hillerød.

Ank. Hillerød kl. 7,55.

Tog mod Hundested. Afg. 7,59. Ank. Hundested. Kl. 8,47.

Tirsdag afgår tog mod Hillerød kl. 15,59.

Vel mødt

Lotte Bøggild & Lenie Persson

**Efteruddannelsesforløbet:
"Med børnenes briller - Det flerkulturelle barn på krisecenter"**

**Program for fjerde (og sidste) arbejdsseminar med temaet:
Redskaber i arbejdet med børn / unge og deres forældre.**

Tid: Den 20.-21. september 2001.

Sted: Fangel Kro, Fangelvej 55, 5260 Odense S.

Tel: 65 96 10 11.

Program:

Torsdag den 20. 9.

- Kl. 9,30 Indkvartering.
 Kaffe/te
- Kl. 9,45 Velkomst.
 Introduktion til det fjerde seminar
- Kl. 10,00 At arbejde med børn med etnisk minoritetsbaggrund.
 Overvejelser og redskaber i arbejdet med børnene og deres forældre.
 Oplæg /v
 Leder ved behandlingsinst. Theodorsminde, Aalborg. Inge Skødt.
 Inge Skødt er tidligere leder af "Samara", et skole- fritidstilbud for flygtningebørn i
 Aalborg, samt forhåndværende konsulent ved Aalborg Skolevæsen.
 Pause indlagt
- Kl. 13,00 Frokost
- Kl. 14.30 Fortsættelse af tema med fokus på de kulturelle perspektiver og perspektivering set i
 lyset af deltagernes erfaringer.
 v/ Lenie Persson og Lotte Bøggild
- Kl. 15,30 Pause
- Kl. 16.00 Redskaber i praksis.
 Kuffertmetoden.
 v/Garvergården
- Kl. 17.30 Pause

- Kl. 18.00 Middag
- Kl. 19.30 "Velkommen hjem, Leila".Videofilm.
Oplæg og drøftelse i plenum
v/ Lotte Bøggild
- Kl. 21.30 Afrunding på dag 1

Fredag den 21. 9.

- Kl. 9.00 Godmorgen
- Kl. 9.15 Den afsluttende opgave. Herunder aftaler vedr. aflevering af opgave og efteruddannelsens afslutning
V/ Lenie Persson
- Kl. 10,15 Pause
- Kl. 10,30 At arbejde med unge mennesker med etnisk minoritetsbaggrund.
Overvejelser og redskaber i arbejdet med flygtninge- indvandrerunge og deres forældre.
Oplæg /v
Klubleder Nader Mosen.
Nader Mosen er klubleder og medlem af Odenses integrationsråd.
- Kl. 13,00 Frokost
- Kl. 14,00 Fortsættelse af tema med fokus på de kulturelle perspektiver og perspektivering set i lyset af deltagernes erfaringer.
- Kl. 14,30 Om magtrelationer i forsøgs- og udviklingsarbejdet
V/Lenie Persson
- Kl. 15.00 Tilbagemeldinger vedrørende det fjerde og sidste seminar
- Kl. 15,15 Afrunding
Farvel og tak

Praktiske oplysninger:

Vedr. transport fra Odense banegård til Fangel Kro. Der er bestilt taxa fra Odense banegård med afgang 9,15. I kan benytte to togforbindelser fra København til Odense. Enten IC3 med afgang: 7,30 ankomst: 9,02 eller lyntog afgang: 7,56 ankomst:9,12. Vi mødes ved taxaholdepladsen ved udgangen til venstre, når I kommer ned ad rulletrappen.

Artiklerne vedlægges som inspiration.

Vel mødt
Lotte Bøggild & Lenie Persson

Kære deltagere i efteruddannelsesforløbet "Med børnenes briller"

Her er som aftalt - og så hurtigt vi har kunnet det - materiale fra det første arbejdsseminar. Det drejer sig om noter fra den første refleksionsrunde, den første arbejdsopgave samt jeres kommentarer til placering, form og metoder for det første seminar. Herudover får I programmet for det første fyraftensmøde

onsdag den 14. februar kl. 16 - 18.30 i SUS

Program:

- Kl. 16 Velkomst
 Indlæg/om at lære "smart people how to learn"
- Kl. 16.30 Fælles drøftelse af indholdsaspektet i første arbejdsopgave
- Kl. 17 Pause
- Kl. 17.15 Drøftelse fortsat
- Kl. 17.45 Fælles drøftelse af strategier for at forny, herunder drøftelse af arbejdsgrupper
- Kl. 18.15 Opsamling og afrunding

Der er sørget for vand/te/kaffe, sandwiches og frugt.

På gensyn

Lotte Bøggild
Lenie Persson
Den 8. februar 2001

Kære deltagere i efteruddannelsesforløbet "Med børnenes briller"

Her følger en oversigt over det heftige indhold som skal presses ind i vores to en halv time i SUS

torsdag den 19. april kl. 16 - 18.30

- Kl. 16 Velkomst
2. indlæg/om at lære "smart people how to learn"
- Kl. 16.15 Filmen "Rod i familien" - 1. del sendes i tv den 17. april. Vi taler kun om den, såfremt alle har set den. Hvis vi har det, bliver spørgsmålet: "giver filmen 'forklaringer' i forhold til vores problemstillinger - i givet fald da hvilke?"
- Kl. 16.45 Præcisering af krav til afsluttende opgave
- Kl. 17.00 Kort pause, incl. en sandwich
- Kl. 17.15 Drøftelse af arbejdsopgaverne
- hvilke problemstillinger tager I udgangspunkt i?
 - problemformulering?
 - jeres refleksioner som inddrager ny viden og jeres erfaringer - her tager I fat på at analysere det, I har *beskrevet* (i casen's baggrund og problemstillinger) ved hjælp af teorier og modeller - med henblik på at skifte perspektiv/se problemfeltet fra flere sider/aktører
- Skriv jeres stikord/noter - højst 1 A-4 side. Vi kopierer den under mødet til uddeling til alle. Vi deler os i to "hold", således at hvert botilbud får ca. et kvarter til rådighed til sparring.
- Kl. 18.30 Tak for i aften

På gensyn

Lotte Bøggild
Lenie Persson
Den 6. april 2001

Guidelines

for synopsis vedrørende ”Med børnenes briller” – forsøg med efteruddannelsesforløb for flerkulturelle børnemedarbejdere ved krisecentre og § 94 botilbud i Københavns Kommune og Københavns Amt.

En synopsis er en udvidet disposition som følger grundprincipperne for opgaveskrivning i øvrigt: At afgrænse et problemfelt, at analysere feltet, at vurdere og perspektivere. En synopsis er på mellem fem og seks A-4 sider. Synopsen vil på baggrund af den korte version i højere grad være en opridsning af de enkelte elementer i dispositionen, end den egentlige opgaveskrivnings uddybende form. I synopsen indkredses en eller flere åbne problemstillinger som ved opgavens fremlæggelse diskuteres med ”eksamens”-panelet.

Om synopsisens struktur:

1.

I indledningen beskrives baggrunden for det valgte emne. Hvorfor netop dette tema set i relation til formålet med efteruddannelsesforløbet som sigter på at I som deltagere forener praksis og teori. Det betyder at I skal tage udgangspunkt i de aktuelle situationer som udspringer af jeres daglige arbejde. Emnet kan på sin vis karakteriseres som overskriften på opgaven. I skal begrunde hvorfor det er interessant for jer at beskæftige jer med netop det valgte emne. Beskriv så konkret som muligt hvad temaet drejer sig om.

2.

Problemsynsvinklen har til formål at indkredse de mulige ”problemejere” og begrunde hvori problemet kan bestå for de enkelte parter. I kan eventuelt foretage denne indkredsning ved hjælp af en interessentanalyse. Hvem er parterne i forhold til det valgte emne. Hvad har de enkelte parter ”i klemme”. Herved formuleres en række arbejdshypoteser. På baggrund heraf kan I vurdere om der er tilstrækkelig ”gods” i opgaven, eller om I skal på den igen.

3.

På baggrund heraf formuleres en række problemstillinger som I ønsker at belyse og diskutere ved hjælp af teorier og modeller. I har nu fået afgrænset opgaven. Her er det fokus som I vil blive ”klogere på” eller ”finde svar på”.

4.

I analyseskitsen I inddrage de relevante teorier og/eller modeller som kan gøre jer i stand til at argumentere for at I – når I kommer til vejs ende – er blevet klogere. Her skal I diskutere og begrunde. Hvad I inddrager fra bøger, artikler eller oplæg skal diskuteres. I skal ikke blot gengive hvad I har læst og hørt, men diskutere dette i forhold til de afgrænsede problemstillinger, jeres egne erfaringer og virkelighed. Analysen skal bidrage til at jeres problemstillinger fremstår mere kvalificerede og kan siges at yde en slags ”forklaringskraft” til problemfeltet.

5.

I vurderingen og perspektiveringen opsummerer I hvad den skitserede analyse har ”lært jer”. Hvad har I fundet svar på? Hvad ikke? Hvilke handlemuligheder kan skitseres i forhold til jeres problemstillinger. Fordele? Ulemper? For hvem? Under hvilke omstændigheder? Under den efterfølgende perspektivering formuleres de åbne problemstillinger som I ønsker at drøfte med ”eksamens”-panelet.

.

Skriv konkret og lige ud. I skal ikke skrive ”lærebøger” til os. I skal gøre os delagtige i jeres ræsonnementer og refleksioner. Vi kender ”de dyre ord” og kan selv læse – giv os i stedet jeres overvejelser når I anvender indholdet af dem.

I kan illustrere ved hjælp af modeller, tegninger, tabeller o.a. Dette kan dog ikke erstatte tekst. Vedlæg en litteraturliste over anvendt litteratur. I behøver ikke at angive kilder i selv opgaveteksten.

Lenie Persson
Maj 2001

Vedr.: Projekt: 'Med børnenes briller – Uddannelse af to-kulturelle medarbejdere på krisecentre

Baggrundspapir

Dette baggrundspapir vil kort belyse baggrunden for projekt 'Med børnenes briller – Uddannelse af to-kulturelle medarbejdere på krisecentre.', formål og nogle af de intentioner, der ligger i projektet, projektets metoder samt forventninger til referencegruppens indsats.

Baggrund

Socialt Udviklingscenter gennemførte i perioden 1993-94 et projekt for migrantkvinder på krisecentre i København. Migrantprojektet var et af de danske projekter i det europæiske Horizon-program, og omfattede 13 migrantkvinder.

Metodisk havde projektet at udvikle hensigtsmæssige måder at møde migrantkvinder på, når de kommer alene eller sammen med deres børn til et krisecenter.

Baggrunden for projektet var, at stadigt flere indvandrer- og flygtningekvinder i de seneste år søger til de krisecentre, der er én af mulighederne for kvinder i krise.

Projektet blev fulgt op af debatfilmen Lære for livet, en film om migrantkvinder på krisecentre. Filmen giver ikke svar, men kan bidrage til at styrke diskussionerne om migrantkvindernes situation.

De enkelte kvinders historier viser et behov for, at socialvæsnet, politiet domstole og læger tager kvinderne alvorligt, om de hører på dem og viser dem den respekt, de har krav på. Der er også behov for at krisecentrene hele tiden arbejder med sine metoder og holdninger, og med at skaffe sig viden om forskellige kulturer, som er nødvendig for at kunne forstå kvinderne.

Ud fra den antagelse, at voldsramte kvinder må have været i kontakt med voldelige mænd fandt SUS det væsentligt at beskæftige sig med de migrantmænd, der har tilværelsesproblemer, og gennemførte i 1997-98 et projekt for ældre kurdiske og tyrkiske mænd i det storkøbenhavnske område.

Flere og flere er blevet opmærksomme på de kriseramte migrantkvinders behov og der udfoldes et stort arbejde på diverse krisecentre for at udvikle metoder at møde kvinderne på.

De børn, der havner på krisecentre, derimod har længe stået i skyggen af de voksne. Deres behov har været mere usynlige, selv om de fleste medarbejdere på krisecentrene allerede for en del år siden gjorde opmærksom på, at her var et område, man skulle skærpe indsatsen overfor.

Under LOKK nedsatte man en arbejdsgruppe, der mødes to gange årligt. Her diskuteres, hvad der kan gøres for børnene. Folketinget afsatte i 1996 en pulje på finansloven, KRIB-puljen, hvis midler skal bruges til særlige aktiviteter til børn på krisecentre, herunder til ansættelse af børnepersoner. Børnepersonerne skal, iflg. projekt 'Børnetræ' på Kvindehjemmet i København, medvirke til at synliggøre børn og deres behov på krisecentret, at støtte, råde og vejlede moren omkring barnet, at involvere moren i barnets hverdag og at skabe kontakter uden for krisecentret.

Projektets formål

Midlerne til gennemførelse af projekt ' Med børnenes briller – Uddannelse af to-kulturelle medarbejdere på krisecentre' stammer også fra KRIB-puljen.

Der er opmærksomhed på, at alle børn på krisecentre har særlige behov for støtte og bearbejdning af deres traumatiske oplevelser i forbindelse med den fysisk og psykiske vold, de har overværet og ofte selv har været udsatte for. De er revet væk fra deres dagligdag og omgivelser og har brug for hjælp til at bearbejde disse oplevelser.

Spørgsmålet er imidlertid, om den professionelle støtte til børn af migranter, som opholder sig på krisecentre, kan gøres bedre.

Børn af migranter udgør en stadig større gruppe af børnene på krisecentre og der skønnes at være behov for opkvalificering af de medarbejdere, der arbejder med disse børn og tilgodese deres specifikke behov.

Formålet med initiativet er således at gennemføre et pilotprojekt rettet mod kompetenceudvikling af medarbejdere, som skal arbejde med fler-kulturelle børn på krisecentre. Det er hensigten at deltagerne erhverver sig redskaber som er nødvendige for at håndtere den situation som disse børn befinder sig i. Dette indebærer også en udvikling af et særligt børneperspektiv, hvor børn anerkendes som selvstændige aktører med egne opfattelser og fortolkninger af deres situation.

Det børnefokuserende perspektiv må ikke mindst anses for at være en metodemæssig udfordring i samspillet med de mødre, som er en del af en patriarkalsk tradition, hvor der ikke er tradition for at give barnet mulighed for at italesætte sin egen situation.

Samtlige deltagere uddannes til dels at tage vare på børn med fler-kulturel baggrund, dels til at indgå i et samspil med krisecentrets øvrige medarbejdere i forhold til de særlige problemstillinger som børnene repræsenterer. Det skal understreges, at der bliver tale om en egentlige opkvalificerende meritgivende uddannelse.

Metode

Den modulopdelte undervisning omfatter:

- indføring i krisecentrenes arbejde og betingelser
- afklaring af deltagerens private værdier i forhold til disse betingelser
- erhvervelse af forståelse for flerkulturalitet i teori og praksis
- indlæring af et særligt perspektiv, hvor børnene opfattes som selvstændige aktører
- udvikling af redskaber til at håndtere børneperspektivet i forhold til forældreperspektivet

Der gennemføres i disse uger en mindre screening blandt medarbejdere på krisecentre med henblik på at undersøge hvilke kvalifikationer, der ønskes fra medarbejderside af de pågældende medarbejdere. Erfaringerne herfra vil bl.a. danne baggrund for den nærmere udformning af det egentlige undervisningsprogram.

August 2000

dokumentation for deltagelse i forsøg med efteruddannelsesforløbet

med børnenes briller det flerkulturelle barn på krisecenter

har deltaget i efteruddannelsesforløb med medarbejdere fra §94 botilbud og krisecentre for kvinder, børn og familier i Københavns Kommune og Københavns Amt. Forløbet er gennemført i perioden januar til november 2001 med i alt 80 timer.

Forløbet er udviklet og gennemført af Socialt Udviklingscenter SUS og finansieret af Socialministeriets KRIB-pulje.

Forløbet er struktureret med:

- fire to dages seminarer, som er gennemført i januar, marts, maj og september 2001
- tre "fyraftensmøder", som er afholdt i februar, august og april 2001
- vejledning, som er gennemført som særskilte forløb med hvert enkelt krise- og botilbuds deltagere
- syv afsluttende reflekterende møder. I hvert møde har medvirket fire deltagere fra forsøgsforløbet samt leder af udviklingsafdelingen fra fire pædagogseminarier og to SUS-konsulenter.

I forløbet er indgået følgende overordnede temaer:

- det nye børnesyn og børnesyn set i kulturelt perspektiv
- familie og børneopdragelse set i kulturelt perspektiv
- krise som psykologisk begreb og krise set i kulturelt perspektiv
- ansvarsroller i relation til praksis for krise- og botilbud set i kulturelt perspektiv
- redskaber for arbejdet med børn med etnisk minoritetsbaggrund set i kulturelt perspektiv
- vilkår og redskaber for forsøgs- og udviklingsarbejde samt implementering af nye praksisformer.

Deltagerne har gruppevis ved afslutning af forløbet udarbejdet en synopsis som udgangspunkt for de afsluttende reflekterende møder.

København den 19. november 2001

Lotte Bøggild

Lenie Persson

Socialt Udviklingscenter SUS

Bilag 11

Litteraturliste

Barndomspsykologi – udvikling i en forandret verden. Dion Sommer. Hans Reitzels Forlag. 1996.

Pædagogiske smuler – refleksioner over relationen mellem voksne og børn. Dion Sommer. Social Kritik 62/99.

Børn og familie i det postmoderne samfund. Red. af Lars Dencik & Per Schultz Jørgensen. Hans Reitzels Forlag.

At blive sig selv – Daniel Sterns teori i børnehavens hverdag. Marianne Brodin & Ingrid Hylander. 1997.

Barnets interpersonelle univers. Daniel Stern. Hans Reitzels Forlag. København. 1991.

Den integrerende baggrund. Daniela Cecchin. Forlaget Børn & Unge. 1996.

Til lykke – børneliv i SFO og Skole. Pernille Hvid. Danmarks Pædagogiske Institut. DPI nr. 1999,22.

Omsorg – Omsorgssvigt. Karin Kilén. Hans Reitzels Forlag. 1998.

Vis mig dit klædeskab – så skal jeg fortælle dig hvem din pædagog er. Temahæfte fra Socialpædagogernes Landsforbund. 1998.

Alle børn er alles børn. Iris Garnov. 1995.

Børn fra etniske minoriteter på krisecenter. Hanne Behrens og Kirsten Raal. Formidlingscentret for Socialt Arbejde, Esbjerg. 2001.

Metoder og metodeovervejelser i arbejde med børn på krisecentre. Kirsten Raal. Formidlingscentret for Socialt Arbejde, Esbjerg. 2001.

Selvets verden – et livsforløbs perspektiv. Jan Brødslev Olsen. Systime. 2000.

Miljø Terapi. Red. af Birgitte Bechgaard. Hans Reitzels Forlag. 1992.

Opdragelsens endeligt. Herman Giesecke. Gyldendal. 2000.

Myten om børns opdragelse - Hvorfor bliver børn som de bliver? Judith Rich Harris. Gyldendal. 2000.

Så kommer du til et bedre sted.... Red. Henrik Egelund Nielsen. Forlaget børn & unge/pædagogisk centrum. 2001.

Når mor får bank – en mosaik om børn i voldsramte familier. Red. af Else Christensen og Lenie Persson. Socialt Udviklingscenter SUS. 1998.

Det naive børnesyns fallit. Carsten Ringmose. Kronik i Politiken den 19. februar 2001.

Angstteorier. Boye Katzenelson. Gyldendal. København. 1969.

De mange intelligensers pædagogik. Howard Gardner. Gyldendal. København. 1996.

Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse. Berit Bae. Social Kritik 47/96.

Hvad børn kan fortælle os. Om tolkning og vurdering af kritisk information fra børn. James Garbarino et. al. Hans Reitzels Forlag. 1997.

Det forsømte forår. En beretning om hverdagen i en børnehave i Tyrkiets hovedstad Ankara. Lotte Bøggild Mortensen. Samspil 7. 1985.

Leg, legetøj og tyrkiske børn. Lotte Bøggild Mortensen. Børn og Trivsel. 1989.

At være eller ikke være. Tyrkisk ungdom i København og Ankara. Lotte Bøggild Mortensen. Akademisk Forlag. København. 1989.

Kvinder i krise. Migrantkvinder på krisecenter. Lotte Bøggild Mortensen. Nyhedsbrev nr. 3. Marts 1994. Socialt Udviklingscenter SUS.

Teaching Smart People How to Learn. Chris Argyris. Harvard Business Review. May-June 1991.

Defensive Routines. Chris Argyris. Organization Theory. Penguin Business. 1990.

Six Thinking Hats. Edvard de Bono. Penguin Books. Psychology Business. 1990.

Structure in Fives – Designing Effective Organisations. Henry Mintzberg. Prentice Hall. 1993.